DRAMATICKÁ DÍLA
JAROSLAVA VRCHLICKÉHO.
XXVII.

KNÍŽATA.

HISTORICKÉ DRAMA O ŠESTI JEDNÁNÍCH.

V PRAZE.
NÁKLADEM F. ŠIMÁČKA
1903.

K 1·60

V nakladatelství F. ŠIMÁČKA v Praze, Jeruzalémská ulice čís. 11, vycházejí

Dramatická díla Jar. Vrchlického:

1.	**K životu.** Komedie o 1 jednání. IV. vyd. .	K	—·40
2.	**Soud lásky.** Veselohra o 3 jedn. II. vyd.	„	1·—
3.	**Rabínská moudrost.** Veselohra o 3 jedn. II. vyd.	„	1·—
4.	**V sudě Diogenově.** Komedie o 1 jedn. III. vyd.	„	—·40
5.	**Exulanti.** Drama o 5 jednáních. II. vyd. .	„	1·—
6.	**Smrt Odyssea.** Tragedie o 5 jednáních . .	„	1·20
7.	**Pomsta Catullova.** Komedie o 1 jednání . .	„	—·40
8.	**Nad propastí.** Drama o 1 jednání	„	—·40
9.	**Julian Apostata.** Tragedie o 5 jednáních .	„	1·—
10.	**Bratři.** Historické drama o 5 jednáních .	„	1·20
11.	**Námluvy Pelopovy.** Drama o 4 jednáních .	„	—·80
12.	**Midasovy uši.** Antická veselohra o 3 jedn.	„	—·80
13.	**Smír Tantalův.** Drama o 4 jednáních . .	„	—·80
14.	**Smrt Hippodamie.** Tragedie o 4 jednáních	„	—·80
15.	**Pietro Aretino.** Komedie o 4 jednáních .	„	1·20
16.	**Trojí políbení.** Dramatická báseň o 1 dějství	„	—·40
17.	**Noc na Karlštejně.** Vesel. o 3 jedn. IV. vyd.	„	1·—
18.	**Láska a smrt.** Tragedie o 5 jednáních. . .	„	1·—
19.	**Svědek.** Hra o 1 jednání.	„	—·32
20.	**Závěť lukavického pána.** Veselohra o 1 jedn.	„	—·40
21.	**Marie Calderonová.** Drama o 4 jednáních .	„	1·20
22.	**Epponina.** Drama o 5 jednáních	„	1·—
23.	**Král a ptáčník.** Veselohra o 3 jednáních .	„	1·—
24.	**V uchu Dionysiově.** Antická kom. o 3 jedn	„	1·—
25.	**Svatý Vojtěch.** Dramat. legenda v 5 odděl.	„	—·60
26.	**Trilogie o Simsonovi.** Dram. báseň o 3 dějstv.	„	1·20
27.	**Knížata.** Historické drama o 6 jednáních .	„	1·60

KNÍŽATA.

HISTORICKÉ DRAMA O ŠESTI JEDNÁNÍCH.

DRAMATICKÁ DÍLA
JAROSLAVA VRCHLICKÉHO
XXVII

KNÍŽATA.

HISTORICKÉ DRAMA O ŠESTI JEDNÁNÍCH.

V PRAZE
NÁKLADEM F. ŠIMÁČKA
1903

(Psáno v lednu 1903.)

Tiskem »Unie« v Praze

Poznámka.

Hra tato tvoří v plánu auktorově třetí část »České trilogie«, jejíž dvě první části jsou již tištěné a provozované hry »Drahomíra« a »Bratři«.

J. V.

Jeho Slovutnosti pánu, panu

Josefu Hlávkovi,

vrchnímu stavebnímu radovi, předsedovi České Akademie pro vědu, slovesnost a umění, čest. doktoru filosofie, členu doživotnímu panské sněmovny, velkostatkáři atd. atd.,

jako výraz díků za to, co učinil pro rozvoj kulturních snah českých,

uctivě a přátelsky připsáno.

V Praze, dne 19. března 1903.

J. V.

OSOBY:

Boleslav, zván Měšek a Chrabrý, vladař říše Polské.

Boleslav III., zván Ryšavý, kníže České.

Oldřich, }
Jaromír, } údělná knížata, jeho bratří.

Kochan, náčelník rodu Vršovského, pán na Motole.

Přech, }
Mutina, }
Kolda, }
Vítoš, } čeští župané a vladykové.
Zbislav, }
Kruvoj, }

Soběbor, Slavníkovec ve službách Boleslava Chrabrého.

Křištan, zván Strachkvas, mnich, syn po Boleslavu I. zvaném Ukrutný.

Thidag, biskup Pražský.

Tista, syn Kochanův.

Hema, vdova po Boleslavu II. zvaném Pobožný.

Květa, dcera Boleslava III. Ryšavého.
Lapka, vůdce tělesné stráže Boleslava III. Ryšavého.
Zbyhněv, sluha knížecí na Vyšehradě.
Tůma z Bykáně, katův holomek.
Háta, stará chůva na Motole.
Posel biskupa Thidaga z Davle.
Hlasatel knížecí na Vyšehradě.
Mluvčí poselstva polského.
Český posel z Krakova.
Sluha Oldřichův.
Stráž na Motole.
Náčelník českého poselstva do Bavor.
První měšťan } venkovský.
Druhý měšťan } venkovský.
Jacek, zbrojnoš Boleslava Chrabrého.

České panstvo. Družina a vojsko české, německé i polské, kněží, lid český, polský i bavorský, stráže, pážata atd.

Doba: 999—1003. (Jednání I. r. 999, II. a III. r. 1000 IV. r. 1002, V. a VI. r. 1003.) Jednání první, druhé a třetí na Vyšehradě, IV. na Motole, V. pod hradem Tuhoští a na Vyšehradě. VI. na Vyšehradě a hradě Dobeníně.

Jednání první.

Scéna:

Síň na Vyšehradě. Hlavní vchod středem. Na pravé straně trůnní křeslo, nad ním vztýčen štít s orlicí Svatováclavskou. Na sloupech štíty českých rodů, mezi nimi větší ostatních štít Boleslavů [rudý kotel], kol štítů zbraně. Na levo velké obloukové okno s vyhlídkou na Vltavu a město pražské v ranní mlze dřímající. Na levé straně menší vchod do vnitřních komnat.

Výstup I

(Z těchto vystoupí Hema kněžna, stařena kostnatá vysokého vzrůstu, přísných ideálných tahů, bledý obličej v rámci šedin několikrát kol hlavy nedbale stočených, v bílé prosté říze noční. Postoupí v neklidu do prostředka síně.)

Hema. Což vymřel Vyšehrad? — Příšerné ticho!... Vše prázdno, chodby, síně, dvory... Chtěla jsem volati, leč hlas mi uvázl v hrdle... Co jen se to děje? — Ba děje se, nebo díti bude — cítím ... bude — (Rozběhne se k oknu a dívá se dolů.)

Vše jako vždycky. — Podivné mé tuchy, v svá doupata zpět, zkad vás vyplašil svit jitra mlhavý. Jak vždycky Vltava své kalné vlny k skále pohání... jak vždycky v dálce dříme hrad Pražský... Vše jako jindy a přece ne... přece... Co jen se děje, Bože můj — tuším jen a nevím... (Chytí se za hlavu a potácí se k sloupu prostřednímu.) Co jen to bylo? — Sen, vidění?... Nevím. Ale něco se děje... Však já se dovím. (Vytrhne jeden z mečů a buší j'm do štítu.) Hej, spáči!... Vzhůru!... Vzhůru!... Ticho... Což létla Morana hradem? Hej, chaso!... Vzhůru... Vaše kněžna volá... Sem! Pospěšte ke mně... Nechci dál být sama.. Sem! Vzhůru! Ke mně!

Výstup 2

(Vstoupí hlavn'm vchodem sluha **Zbyhněv**, ukloní se před kněžnou.)

Zbyhněv. Ty's volala?

Hema. Což jste pomřeli všichni? — Kde stráže jsou, kde chasa, kde mé ženy?

Zbyhněv. Sen zlý tě, kněžno, asi vyplašil... snad sama nevíš, jak jest záhy posud.

Hema. Sen? — Snad máš pravdu. (Mne si oči.) Ovšem, jest velmi záhy.

(Dole na podhradí se ozve zvon.)

Zbyhněv. Slyš, teprv jitřní . . .

Hema. Skutečně . . . máš pravdu. Já vstala příliš záhy, divný sen mne zburcoval. — Ano, teprve jitřní . . . Modleme se . . . (Sepne ruce a zve ne oči k nebi.)

Zbyhněv (vida, že kněžna se modlí, následuje jejího příkladu).

Hema (domodlila se, vážně se pokřižuje). Buď chválen Hospodin!

Zbyhněv. Na věky věků . . .

Hema (z hluboké dumy). Vše spalo klidně? . . .

Zbyhněv. Jak vždycky, paní . . .

Hema. A víš to jistě? . . . (Přejede si čelo rukou.) Pak vskutku jen mně se cosi zdálo.

Zbyhněv. Hnal tebe neklid příliš časně z lůžka.

Hema. Můj stálý host, co v Davlích mešká kníže . . . Ó kéž by se již vrátil . . . Pošlu posla za ním . . . Ty — což nikdo opravdu v noci nepřijel? Mně se dvakrát zdálo, jakoby most padal a psi zaštěkali . . .

Zbyhněv. To jistě v snách jen. Hrad spal jak spí posud.

Hema (stále tajemněji se v své sny zabírá). Ba, spadl most . . . slyšela jsem skřípání klad a řinkot řetězů . . . Kroky potom . . . blíž a blíž . . . Kdos neznámý kráčel pak mými sny, které se táhly v dál, táhly se síň za

síní... stále dál... Ty síně byly všecky bez obrazů a nábytku... holé, prázdné... ten kdosi se nezastavil, šel jako stín všemi... Až přišel sem, do téhle síně... zde náhle stanul před prázdným trůnem, zde... šel po stupních nahoru... Já se mu podívala v obličej... Ale on neměl obličeje... neměl obličeje... ale v té chvíli mého úděsu šli dva z této síně, dva od tohoto trůnu.. a šli vedouce se za ruce - ne, za hnáty rukou... a zmizeli v mlze do nových do nesmírné dálky jako ubíhajících síní a chodeb... Hu — byl to hrozný sen... — A což opravdu že nikdo v noci nepřijel? Ani biskup Thidag?

Zbyhněv. Nikdo, paní, jak jsem řekl —

Hema. Jeden vešel a dva odcházeli... vidím je posud.

(Hlasy dole pod oknem, signál rohů, je slyšet rachot řetězů a padání mostu.)

Hema. Teď někdo přijel...

Zbyhněv. To teprve teď se hrad probouzí, kněžno. Roh zpívá...

Hema. Ne, někdo přijel... Slyším zas ty kroky, blíž a blíže... Teď se dovím všeho. (Popojde do zadu ke hlavnímu vchodu, v tomto se zjeví posel. Kmet pastýř,

udýchán a zaprášen, jak spatří kněžnu, vrhne se před ní na kolena a propukne v hlasné štkání.)

Výstup 3

Hema, Zbyhněv, posel.

Zbyhněv. Co neseš, starče?

Hema. Neříkej, jdu z Davel . . .

Posel. Žel třikrát běda, že to říci musím. Jdu právě z Davel.

Hema. Řekl's všecko již . . . je mrtev kníže . . . viď?

Posel. Ty's řekla sama . . . Nyní mohu vstáti . . . (Vstane.)

Hema. Já tušila to . . . Jeden vstoupil a dva vyšli . . . ten první neměl obličeje a vedli se odtud za kostnaté ruce . . . Kdo poslal tebe?

Posel. Boží muž, biskup.

Hema. Proč nejde sám?

Posel. Až přijde Thidag, přijde také mrtvý. Mne poslal napřed.

Hema. Mluv, jak to bylo všecko? — Jdeš přímo z Davel?

Posel. Přímo podle vody.

Hema. Jak se to sběhlo?

Posel. Nevím o ničem. Vím jen, že bděl jsem u svého stáda, v tom přiběhne ke mně nějaký polekaný a uřícený dvořan, hodí mi do čepice hrst peněz a volá: „Nech stádo Bohu a spěš na Vyšehrad, běž, co ti síly stačí, nezastavuj se a nemluv cestou s nikým. Na hradě ptej se přímo po kněžně Hemě a když tě předpustí, vyřiď, co praví Thidag: Boleslav je mrtev, zhas' pod mrtvice dechem jednou ranou, měl šťastnou smrt, že rychlou; jak žil svatý, tak svatý skonal v biskupově klínu, by v Hospodina klín odtamtud přešel. To vše bylo jeden líbezný sen, který neměl probuzení..“ To, kněžno, měl jsem říci, řekl jsem to, Bůh potěš tebe v smutku ... (Ukloní se hluboce a odejde.)

Výstup 4

Hema, Zbyhněv.

Hema (k sobě jako v polosnu). Mne předešel's — proč nevzal jsi mne spolu? — Co řek' ten muž, Zbyhněve?

Zbyhněv. By tě v smutku tvém, Bůh, kněžno potěšil ...

Hema. Bůh ať potěší národ a zem ... Mne může potěšiti jen onen, jenž dnes kráčel mými sny ... Teď všecko chápu, všemu rozumím ...

(Nové signály trub a rohů, hlahol, kroky pod oknem a v předsíni, ruch jezdců a ořů venku.)

Hema. Kdos přijel... podívej se...

Zbyhněv (přistoupí k oknu a dolů se dívá). Kníže Boleslav...

Hema. Můj syn? Můj Boleslav?

Zbyhněv. Již slézá s oře pokrytého pěnou.

Hema. Jdi vstříc mu — že naň čekám — rychle... rychle... Tak nemám sama být v té hrozné chvíli... Díky, Bože, za to!

Výstup 5

(Zbyhněv chce odejít — v tom vejde Boleslav Ryšavý, uprášen cestou, plášť na bedrách a přilbu na hlavě, v plné výzbroji.)

Hema, Zbyhněv, Boleslav Ryšavý.

Boleslav Buď zdráva, matko!

Hema. Synu můj, buď vítán!

Boleslav. Jedu celou noc. Tři koně padli pode mnou.

Hema. Ty víš již?

Boleslav. V celých zástupech lid na podhradí štká a rukama lomí.

Hema. Má vskutku proč, bylť otec velké kníže.

Boleslav (s úšklebkem). Jen zbožné, matko.

Hema. To díš v této chvíli?

Boleslav. Ne pouze v této — vždy to budu tvrdit — jen zbožné kníže byl můj otec, velký byl jen děd!

Hema. Až na tu velkou vinu svého žití.

Boleslav. Že zabil bratra? — Ovšem, velký hřích! Však v čas jej zabil.

Hema. Co tím říci chceš?

Boleslav. V čas právě, nežli prodal zemi za stříbro a voly Němcům.

Hema. Ty tvrdě mluvíš...

Boleslav. Dle pravdy, matko... teď to bude jinak.

Hema. Ty mluvíš, jak bys byl se nemoh' dočkat: této chvíle, jež nás všecky vraždí...

Boleslav. Nás?... Všecky?... Koho nás? Snad ty davy mrzáků a žebráků na podhradí, ne? Či tebe snad anebo biskupa? To věřím, ten a mniši nejlíp a nejdřív smrt jeho pocítí... Zakládal jim teplé brlohy, střádal pro ně... to věřím.

Hema. To mám slyšeti z tvých úst a v této chvíli?

Boleslav. Ba, z mých úst a v této chvíli, matko. Řekl jsem, jinak musí býti teď v Čechách!

Hema. Mluvíš, jak bys měl již v ruce otěže vlády.

Boleslav. A snad nemám?

Hema. Sněm tebe posud nezvolil...

Boleslav. A ty myslíš, že na sněm budu čekati? Proto jsem neuštval tři koně, aby mi sněm mohl upírati, nač čekám víc než plných dvacet roků. Slyšíš? Víc než dvacet roků!... Ó, ty nevíš, co je to, tak dlouho čekat a jen se přetvařovat, hráti na pokrytce a skuhrat podle nápěvu mnichů: „Jak myslíš, otče, staň se vůle tvoje, ne tvá, leč boží!“ A musit dvacet let nečinně k tomu přihlížet, jak pravá síla lidu neužitá se mozolí pro panstva pych a pro německou daň? Což ty víš? Let dvacet se zarýti jako krtek na svůj úděl a vidět a nevidět a slyšet a neslyšet... ne, to nechápu, že ty nechápeš, co to bylo... Teď konečně jsem svůj, teď pán v Čechách a zde! (Udeří mečem do zem ě.) Zde! Rozumíš? Zde!

Hema. Ó, velký Bože, jaké přijdou časy!

Boleslav. Jen ty, jež dávno měly přijít.

(Ozve se hlas zvonu, brzy vpadnou do zvuku toho jiné zvony z blízka i z dáli.)

Hema. Jak vichřice to letí celou vlastí, žal národa hřmí kovovými ústy všech starých věží... a ty, vlastní zesnulého krev, se rouháš v této chvíli? Styď se!

Div nezlořečíš jeho paměti... to zvrhlost zvrhlostí, to volá soud!

Boleslav. Nech soudy boží, matko, věčnosti! Co jest, vždy platí. Zněte zvony dál, mně nejsladší jste hudbou!... Slyšíš je? — To zákon žití, jedno musí umřít, by nové květlo... S Bohem, otče můj! Tvá doba přešla, sám jsi přežil sebe, ó, nediv se, že v zvonů hlaholu, jež tebe provázejí ku hrobu, já, mužně odhodlán, jist cílů svých na tvůj trůn vstoupám, dědic zpozděný!

(Z dálky se ozve vzdálený zpěv pohřební, stále blíž vyznívající.)

Hema (v tom co Boleslav chce vstoupiti na stolec, vzchopí se a předběhne jej a vstříc se mu postaví. Prudkým pohybem spadnou jí šedé vlasy přes ramena, vztáhne velitelsky ruku svou proti Boleslavovi). Jak, ty máš odvahu? — Sem nevstoupíš!

Boleslav. Ba vstoupím, jak to pravím.

Hema. Nech aspoň doznít zvony pohřební...

Boleslav. Bys nezkrátila kněze o jich berň?

Hema. Chceš přes mou mrtvolu?

Boleslav. To právě nechci. Prosím, odstoupiž! Líp truchlící by vdově slušelo, jít mrtvole vstříc pána, manžela... Ty zvony slyšíš? Slyšíš zpěvy? Jsou bližší stále — jak znějí dojemně. Ty biskup Thidag

dobře secvičil, v tom on se vyzná... (Přibližuje se k Hemě, ve. me ji za ruku a násilně ji táhne k oknu.) Pojď! Co tobě trůn dnes, vdovo Boleslava? Však on tě otec Thidag potěší... Hleď, tam jej vezou... Vidíš tu černě ověšenou loď? Jak tiše Vltavou se nese v žalmů kvílení!.. Vidíš ty stíny na palubě? Leč plápol svěc smutně mlhou ranní chví se; jak zkamenělé sochy, okolo mar na kvap z klestí sroubených lid stojí kmeti, leši, vladykové, a vidíš Thidaga, vous šedivý, mu v modlitbě vlá přes sepjaté ruce... Tak, otče můj, se v knížectví své vracíš...

Hema (velkým hlasem). A syn tvůj rouhá se ti? — Slyšíš to? (Klesne k oknu.)

Boleslav. Ne, neslyší, ten dobře mrtev jest, jak já jsem živ; kdo živ jest, vyhrává! (Přiblíží se k trůnu, vstoupí naň, vytasí svůj meč a mlátí jím do orlice Svatováclavské, nad trůnem vztýčené, tak dlouho, až tato roztříštěná na kusy se sřítí mu k nohám.) Tak dolů s tebou, černý pekel ptáku! V prach, v který patříš, z Němec poslán sem jak odznak podlé služebnosti. Já šlapu tě za všecky, kdož tě nesli a chlubili se ještě bídou svojí! (Sejde k sloupu, na kterém visí štít Boleslavův, sejme jej a zavěsí na místo erbu sv. Václava.) Sem, znaku mého velikého děda, jenž jako hora z nízkých údolů se zvedá před zrak duše zdivený! Sem, starý kotle Boleslavův, zas vzplaň

starým leskem velikého děda, jsi osudu mi odznak, on též kotel, v němž budoucnost vře, co z ní vyvážím? Pod tebou na trůn dědů zasedám a o píď nehnu se — mne sudiž Bůh!

Výstup 6

(Zpěvy se zatím přiblížily, lid se hrne do síně, vladykové a kmeti, kněží zpívající a svíce nesoucí, za nimi zbrojnoši nesou na márách z klestí rakev černým rouchem přikrytou. Za ní biskup Thidag a mniši. Mezi šlechtou jsou přívrženci Slavníkovců i Vršovců; v čele těchto Kochan. — Boleslav stojí vzpřímen před trůnním křeslem a klidně vyčkává průvod, který se sestaví a stane. Thidag postoupí vpřed.)

Thidag (rozhlédl se kol a uzřel u okna klečící Hemu s hlavou na skřížené ruce skloněnou, přistoupí k ní a zvedá ji) Tvůj choť se vrací, kněžno! Vchází v sídlo otců oděn velebností nejvyšší, jakou svět může dáti. Vstaň, jdi mu vstříc a Bůh tě potěš v žalu tvém!

Hema (zaslechla řeč biskupa, zvolna zvedla hlavu, vstane a podá mu ruku). Zas první lidské slovo, můj otče! Děkuji ti! (Obrátí se k němu a kyne k trůnu.) Tam kníže váš!

Thidag. Kde? Nevidím . . . Jediné kníže a posud vládnoucí jest zde! (Ukáže na máry).

Boleslav (dupne vztekle). Kněžský podskok! Já jsem kníže. Boleslav III. sedí na trůnu otců.

Thidag. Dolů, samozvanče! Tvé místo v prachu před rakví otcovou!

Boleslav. Já neustoupím, darmo se, knězi, namáháš! A toho samozvance, jejž jsi mi v tvář vmetnul, před celým národem, ví Bůh, ty odpykáš!

Hema (vpadne mu do řeči). Mírni se, mé dítě!

Boleslav. To těžko, matko... Což nejsem opravdu nástupcem otce svého? Nástupcem dle zákona a řádu dědičného? Smí drzý Sasík, proto že jest kněz, že z milosti otce dostal zde biskupství, mne urážet? — Což není šlechty zde, což nemám v lidu ani jediného přítele, jenž by při mně stál?

(Reptání v lidu, jednotlivé hlasy nad stlumené vření vynikají.)

Přech. Má pravdu Boleslav!

Kochan. Dle práva jest pravý nástupce otcův.

Mutina. Šel biskup daleko...

Kolda. Je matka zde, ať sama rozsoudí!

Slavníkovci. To pravda! Ať matka mluví!

Zástup. Hemo! Promluv ty!

Hema. Co mluvit mám, já chvím se jen a třesu.

(Potácí se blízká omdlení, nejbližší ji zachytí.)

Zástup. Ticho! — Ať mluví Boleslav! — Ať mluví biskup!

Vršovci. Pryč s biskupem! Ať mluví Boleslav!

Boleslav (přehluší vřavu). Já nebudu slovem stát

biskupovi. Já pohrdám tím podplaceným náhončím Němců Já obracím se k lidu a národu a co jsem řekl, na tom též vytrvám. Trůn patří mně dědictvím, právem i zákonem. Slyš, matko, vzchop se z mdloby a dosvědč mi před veškerým lidem, co nařídil otec můj hned po prvním záchvatu mrtvice, když zase k sobě přišel. Nedal si zavolati k loži kmety i vladyky i kněze a nebyl Thidag při tom? Či zapomněl's již, biskupe, jak dlouhou řeč mi činil, napomínal mne, jak mám se chovat a zákon ctít a vládnout spravedlivě lidu svému? Jestli v tvář mi toto popříti máš odvahu, pak přinutíš mne, že sejdu s trůnu a vyzvu mrtvého, aby se vztýčil na marách a dosvědčil pravdu, kterou ty popíráš, aby dosvědčil sám, že on. Boleslav II., mne chtěl míti svým nástupcem. Ty, matko, mlčíš? — Že biskup mlčí, tomu se ovšem nedivím... (Sběhne se stupňů křesla, přiblíží se k marám a strhne příkrov je halící) Nuž, mrtvý kníže, vzchop se, mluv a svědč!

Thidag. Ó, zadrž, rouhači!

(Všichni strnou vidouce bledou tvář mrtvoly, mnozí štkajíce padají na kolena, jiní lomí rukama tváře si zakrývajíce, Hema se vrhne na kolena před máry, jež v pláči objímá.)

Ty's všeho schopen, to již vidím jasně.

Boleslav. Ba všeho, máš pravdu, i toho, že chci pohledět v tvář otci — syn! (Klekne před marami

na jedno koleno.) Buď vítán, otče, na hrad otců svých a spočiň klidně v rodné zemi své! (Vstane.) Byl's vskutku velkým, dobrým knížetem. — Dí to matka má a biskup Thidag, a ti to nejlépe mohou posouditi. Ty's dovedl se vždy snésti s Němci a ve přátelství vycházeti s nimi a klášterů co stavěl's po vlastech a hojně nadal kostelů a chudině jak jsi přál a luzu miloval. Tak vládl jsi dlouhou řadu let a teď jdeš k otcům spat, jak půjde jednou matka má i biskup Thidag, já i bratří moji a všichni. Jsme si tu skoro rovni, biskupe, není-li pravda?

Thidag (k Hemě). Lid zmaten jest —

Hema. Ty jej vyveď z bludu — lid nechápe, že posmívá se nám.

Thidag. Ó, nemysli, že líčenou hrou odvrátíš srdce lidu od knížete jeho! Ustaň se aspoň již rouhat, zahal tvář, na které tkví svatá pečeť smrti, a nechápeš-li její majestát, hůř pro tebe, neb zřím, že šelma jsi!

Boleslav (udeří na meč). Chceš, abych tasil?

Hema. Mírni se, mé dítě!

Boleslav (k národu). A ne! a ne! Jest právo na mé straně. To dovedu si uhájit. A popírá-li biskup, ač byl toho svědkem, co řekl otec na loži smrtelném, když couváš ty, matko, pravdu vyznati, pak mi

nezbývá než odvolati se k národu! Ať se vysloví lid, kdo jest se mnou, kdo proti mně. — Nuže, mám právo na trůn otcův? — Chcete mne knížetem?

(Hluboké ticho. — Přítomní se již dříve shlukli v jednotlivé skupiny, bez rady se dívá jeden na druhého.)

Mlčíš, matko? Mlčíš, biskupe? A kmeti mlčí též i vladykové? A národ mlčí? — Dobrá! Zde tasím meč a před mrtvolou otce táhnu jím tuto čáru, kdo ji přestoupí a za ni vkročí, ten smýšlí jako já, ten mne uznává, chce jíti se mnou! (Učiní tak.) Nuž, ptám se národa svého: Mám právo na trůn otcův?

(Ticho.)

Mám či ne?

(Ticho.)

A nikdo nemá té síly a odvahy, by v obličej mi upřel, co mé právo, a řekl mi: Chlapče, táhni dál! jen biskup měl tu sílu, cizinec! Proč mlčí nyní?

Thidag. Nuže tedy slyš, když chceš odpověď. Lid mlčí, protože má hrůzu z tebe, že chvěje se před tebou!

Boleslav. Jen ty když se nechvěješ! — Však s tebou nemluvím, já se ptám jen svého lidu a teď naposled: Mám právo na stolec otce svého? (Rozhlíží se kol po zástupu, který trvá v rozpačitém mlčení, v tom nastane ruch v zadu, dav se dělí a jest slyšeti velký hlas Křišťanův.)

Křištan. Ty je máš!

Boleslav (polo ironicky, polo vítězně). Tak přece jeden hlas! Nuž, předstup, smělče, který jediný máš odvahu, uznati mé právo!

(Lid se dělí, vstoupí Křištan, jest kmet bledý, obličeje strhaného, šedých vlasů a vousů, které mu v chuchvalcích visí do zbrázděné tváře, jest oblečen v starý zedraný habit s provazem kol beder, v ruce nese topor. Lid před ním ustupuje pomaten a polekán.)

Výstup 7

Křištan a předešlí.

Křištan (na prahu síně obrací se za sebe). Jen dále! Jen směle za mnou, vy mladé svěží haluze shnilého rodu, který zraje k hříchu a zahynutí! Jen pojďte, dětičky! Pojďte! Dnes jest na Vyšehradě rodinný svátek... Pojďte, koloušková, ať jest celá a pěkně pohromadě rodina starého Kaina!... (Chechtá se.)

Boleslav. Jaký to šílenec?

Hlasy. To Křištan!

Jiné hlasy. Strachkvas! — Ukrutného syn!

Thidag (k Hemě). Ďáblem posedlý!

Hema. Ten mrtev není ještě? Zdá se mi, že's vyprávěl o jeho smrti?

Thidag. Před mýma očima jím ďábel v Řezně lomcoval, právě když měl býti na biskupa, nástupce

Vojtěchova, vysvěcen. Na stupních oltáře ďábel vjel do něho, až oči měl v sloupu a sliny na rtech, pěstě zaťaté a tělo zkroucené. Tak byl odnešen a zmizel mi s očí... Teď zrovna zas tak vyhlíží jako tenkrát. — Chceš-li, já ho zakleju.

Hema. Nech, jde z něho hrůza!

Křištan (postoupí ku předu a po všech se rozhlíží). Všem pěkné pozdravení od všech mrtvých! — Vy couváte? Vy se snad bojíte? K smíchu! (Postaví se před Boleslava, jejž si od hlavy k patám prohlíží.) Ty jsi Boleslav? Máš celou postavu otcovu, ne, spíš dědovu, jen odkud jsi vzal ty zrzavé vlasy, chlapče? Jsi znamenán jimi... Patří ti ta stolička Přemyslova, to je pravda! (K Hemě.) Aj, paní švakrová! Jak jsme se již dávno neviděli a jak jsme sestárli s božím dopuštěním! (K Thidagovi.) Aj, staří známí, dobří nemohu říci — protože pravda jest mi nade všecko. My byli v Řezně spolu, viď, starý vejre... Ty's mi ukrad' biskupství — ale nech si je, nestojím o to, třeba Vojtěch mne k tomu vyvolil.. Viď? (K Boleslavovi.) Však, synovče, teď jsou zlé časy — tuze zlé časy, modlete se za celý rod Přemyslovců... aby přešly ty zlé časy... (Obrátí se do zadu.) Nu, holoubkové, jen dál! Jak se stydí tahle mladá chasa! Je tu přec maminka i biskup Thidag, děťátka... a mrtvý tatík, váš tatík Boleslav... (směje se) slul Po-

božný (mne si ruce); oh, rod Přemyslovců, ten má budoucnost, kolčavky! (Obrátí se k marám.) Nu, teď máš pokoj, bratře! Brr... divně vjela mi do krve ta hostina v Staré Boleslavi, bratříčku!

Hlasy (v pozadí). Oldřich!

Jiné hlasy. Jaromír!

Křištan (k Hemě). Teď pohromadě celá rodina. — Já potkal je a dovedl sem. Všecko náhodou. Nevěděli ani, že kníže mrtev...

Výstup 8

(Vstoupí kněžici Oldřich a Jaromír, první klekne k marám, druhý se vrhne v náručí Hemě.)

Oldřich. Velký otče můj!

Jaromír. Matko! Matko!

Hema (je objímá a k srdci tiskne). Jen se mějte rádi — moje děti!

Křištan (ukazuje na Hemu a kněžice). Teď máš, národe, zde svá všecka knížata. A všichni mají psáno na čele, že jsou zdární potomci starého Kaina. Všem vládychtivost do srdce jest vryta, tam sedí, civí jako ropucha. Chce každý z nich vládnout, pravím každý, znám je, jsem z jejich krve. Každý chce vládnout; i kdyby to stálo smrt jeho bratra vlastního. (K mrtvole obrácen.)

Viď, že mám pravdu? — Co zločinů spáše tento trojlístek! — Co vytrpí za to každý z nich a všichni dohromady!

Jaromír (k Hemě). Je, matko, chudák...

Oldřich. Pomaten je smysly.

Hema. Ó, nedivte se, on vytrpěl mnoho.

Křištan Jak moudře mluví paní švakrová ..

Boleslav. Je šílenec, jej odveďte a zavřete do kláštera někam — však dosti jich můj otec vystavěl.

Křištan Myslíš, chlapečku? — Ó, ne, jsem z rodu vašeho a mám právo zde mluvit. Jste mi pěkná cháska... Hema zná vás, ššedivěly její vlasy proto... ať nám to poví, proč... Víte, děťátka, můj bratr, váš otec, myslil, že lze všecko vymodlit a všecko vyrovnat modlitbou... já to také myslil, pokud jsem byl mlád — teď ne, teď tak nesmýšlím. Teď vím toho víc, teď vím na příklad, že ty, Boleslave, budeš horší než Kain byl, děd tvůj. (K Jaromírovi.) Ty nebudeš lepší, jsi také Přemyslovec (k Oldřichovi) jako ty, víš, ty's načichl příliš od Němců... Ale co na tom, horší jest, že jste všichni zatraceni a prokleti pro zavraždění prastrýce vašeho Václava v Staré Boleslavi... A to se nedá smýti ani slzami, kolouškové... Snad krví jednou, ale Bůh ví, v kterém teprve pokolení...

Thldag (k Hemě). Zas jím ďábel lomcuje, jako tenkrát v Řezně, zrovna tak.

Hema. Šetři ho, protože trpí... Víš, v které a v jaké noci se narodil. On nese kletbu dne toho v žilách svých... Celý život se rval s tím večerem a tou nocí Staroboleslavskou... teď je stár a zbláznil se z toho... (Ke Křištanovi.) Proč nejdeš na lože, jsi jistě unaven...

Křištan. Ne, to bych lhal. Nejsem unaven a nesmím být. Velká práce mne očekává. Musím dopsat kroniku svých předků, musím je povolati na soud budoucnosti — a to bolí, jsou také moje krev... (Těkavý jeho zrak padne na tříšť erbu svatováclavského.) Aj, co to vidím? — Čechy rozbity! — Kdo udělal tohle? Svatý Václave, zahynout nedej nám i budoucím! — (Dá se do pláče.) Nedej, ale ty dáváš... léta již hyneme... Byl by čas odnésti toho mrtvého... Myslil, že odpyká otcovu vinu, ale takové viny se tak hladce a snadně nesmiřují... K tomu nestačí století... A co se tohle zde stalo? (Prohlíží tříšť erbů.) Kdo tohle udělal? Ne, takhle rozbít Čechy — to je k pláči, k pláči, k pláči. — Musím jít a říci to všem těm druhým svatým. Těm svatým a mrtvým. Vás tu potěš Pán Bůh — dobrou noc! (Zpívá.) Ty jsi dědic... české

země... (Odejde, hlas jeho stále slabší za scénou.) Rozpomeň se na své plémě... nedej zahynouti...

Výstup 9

(Všichni stojí zdrceni pod tíhou různých dojmů z řečí Křištanových i jeho zjevu. — Dlouhá pausa. — Jen pražské zvony z dálky do ní hlaholí. — Boleslav stojí na levé straně zamračen s rukama na prsou skříženýma. Oldřich a Jaromír tulí se k Hemě, za kterou stojí biskup Thidag. — Od skupiny Vršovců se odloučí Kochan a postoupí před máry do prostředka, vezme slavně cíp příkrovu a zahalí tvář mrtvého, načež začne mluviti hlasem tichým, úlisným a smířlivě dobráckým.)

Kochan. Co blázen mluvil, jak by řeklo dítě... (Ke knížeti.) Spíš, kníže můj, buď nerušen tvůj sen a odpusť na výsosti svému bratru, že s vinou otce posud nesmířen do nitra nevinných svou sype žluč i děs... Sám byl tím po celý život otráven... (K Přemyslovcům.) Vám dlužno žíti dál; snad není bytosti, jež nevlékla by nějaký temný stín za sebou... Buď s všemi dnes tu smír, neb je-li smír, jest pouze v smrti a tato je tu mezi námi.

Vršovci. Jak moudře mluví a jak smířlivě. Má pravdu ve všem.

Kochan (k Hemě). Ctná kněžno Hemo, matko národa, vznes šedou hlavu, vždyť máš čacké syny!

(K Boleslavovi.) Můj kníže, kdo by tobě chtěl klást překážky dnes před trůn otců tvých? (K lidu.) Ó, hleďte na mne, jsem již starý muž a mnohá křivda na mně spáchaná zbyla nepomstěna z dob minulých a vážím toho dnes? Mne necenil si příliš nebožtík, však nechci vyčítat mu toho víc... Vy podejte si ruce nad tělem knížete dobrého, jenž vaším otcem byl. Vy váháte, mám já snad Vršovec, váš starý sok a vrah, jak pověst dí, vás usmiřovat? Však i toto učiním, i sebe zapru i celý vámi pošlapaný rod pro dobro otčiny své i vaší. Nu, Thidagu, ty's přece boží sluha, má starý Kochan tebe poučovat, kde láska, kam bys zasévat měl mír?

Hema. Máš pravdu, Kochane. Jak děkuji ti! (K Boleslavovi.) Hleď, chci též se zapřít — jsem stará žena, vdova... co mi zbývá, než modlit se a odpouštět... Nestůj tak v sebe pohřížen, to není dobré znamení povolnosti a shody... Nedej klíčiti dále zlobě v srdci mužném. Řek' dobré slovo Kochan v čas, to uznej vlídně...

Hlasy. Zajisté... Kochan dobře promluvil...

Boleslav (temně). Ty hory příkoří a drsných slov, ty balvany mi v cestu naházené, já nevím, jak je zmohu, překonám!... Matko, i já jsem trpěl a trpím posavad... Nechte mne, já nejsem s to mluviti více... Sto sporných zmijí proplítá se v srdci mém a každá

syčí za sebe... (Podává Kochanovi ruku.) Dobře jsi to řekl, dobře... buď při mně, když otce nemám, ty!..

Kochan (stranou tiše). Nech mluvit matku, ať se vymluví — nech všecky, ať se vykřičí, vládnout budeme my... (Nahlas.) Můj kníže! (Ruku mu tiskne.)

Hema (předstoupí). Je příliš svatý tento okamžik, by světských věcí malicherný spor jej kaliti měl. Slyš, můj lide, správně děl biskup Thidag před chvílí, že Smrt je velebností nejvyšší. Leč všecko chce svůj čas, i sama Smrt. Tož prosíme, nebraňte již mrtvole, by sestoupila v svatý otců mír, a přejte žijícím, co jest jejich právem.

Hlasy. Buď Boleslavu sláva! — Mír v zemi otců, jejž si zasloužil. — Žij třetí Boleslav!

Jiné. Pojďte, odejděm!

Hema. Po knížeti smutek v zemi nakazuji, ode dneška až do dne pohřbu u svatého Jiří k prachům otců. Tam odneste jej pražským podhradím, ať hlahol zvonic duní po tři dny, ať modlitby se nesou k obloze a v slzách žalu rozkvílí se zem. Byl otec všem a všecky miloval. Nuž, na ramena rakev, přátelé, ať rozpláče se znovu zpěv i zvon!

(Nosiči naloží máry na ramena. Lid se hne. Kněžstvo spustí žalm pohřební, zvony vpadnou znova, za rakví kráčí Thidag, Hema, Oldřich, Jaromír. — Kochan stojí, kde stál, v půli cestě mezi Boleslavem III. a průvodem, který odchází pomalu.)

Výstup 10

Kochan. Ten blázen Křištan, jak nám přišel vhod, hned v povolnost všech mysli naladil — oh, děti a blázni...

Boleslav. Neznají mne ještě... Slyšel's, co Křištan povídal? Budu prý horší děda bratrovraha... dost možná... aspoň se všichni o to přičinili... Ne, neznají mne ještě, však poznají... Máš pravdu, půjdeme!

(Odejde s Kochanem za průvodem, zpěvy a zvony dále vyznívají.)

(Opona padá.)

Jednání druhé.

Scéna:

(Táž síň na Vyšehradě. Boleslav III. sedí na trůnním křesle. Kolem něho z obou stran pánové čeští: Přech, Kolda, Mutina atd. Kochan po pravé ruce knížete, Thidag po levé. U hlavního vchodu v středu hlasatel mezi dvěma trubači. Při vyhrnutí opony krátké zatroubení.)

Výstup I

Hlasatel. Německé poselstvo!

Boleslav III. Co německé? Je také polské tam. Ať polské předstoupí, na německé je času dost, ať čeká naposled!

Thidag. To, pane, zjevná urážka Němců, která špatně bude přijata v Řezně, kde král právě prodlévá. Jak posud zde platil řád a dvorní mrav, měli Němci vždy přednost před každým poslem cizích národů.

Boleslav III. Tak bývalo snad — nemusí býti dál! A pak, rád bych věděl, kdo by mně chtěl předpisovat, s kým dříve mluviti mám nebo později. Jest Němec mocný a nebezpečný soused; to, biskupe, také dobře vím, ale Polák jest nám bližší řečí, krví i způsoby. Ať dříve Polák předstoupí.

Kochan. Tím spíš, jelikož se hlásí k nám jako spojenec a upřímný přítel.

Thidag. Vzpomenete na mne, že této urážky Němec nesnese.

Boleslav III. Pak může odtáhnout bez slyšení. Já neprosil je, aby přišli sem. A vůbec prosím tebe, otče biskupe, abys příště se k slovu jen tenkrát hlásil, až bude řeč o církevních záležitostech. Jindy mlč raději. Hlasateli, jdi a oznam všem v předsíni čekajícím mou vůli a mé rozhodnutí!

(Zatroubení. Hlasatel odejde, Boleslav III. pokračuje.)

To jest odvěká chyba všech Slovanů, že tíhnou spíš k cizině než k sobě blíž. Z všech, kteří seděli na trůně otců, jediný děd, velký Boleslav I., chápal hrozný tento blud všech předků. Chci jíti v jeho stopách, a vím, u koho hledati opory, kde spojenců. Němců o podlý a mrzký, voly a stříbrem koupený mír žebrati nehodlám — a nač také?

Thidag. Jak potom — jen to mi odpověz — chceš odolati přesile? Moc vždy jest moc, to uznával tvůj otec.

Boleslav III. Děd neuznával a děd pravdu měl

(Nové troubení, hlasatel se vrací.)

Thidag. Kéž jsem byl špatným prorokem, ó pane!

Boleslav III. Dobře, dobře . . . ale co přináší hlasatel?

Hlasatel. Wolf ze Stubachu a hrabě z Eichingenu, jak uslyšeli, kníže můj, tvůj vzkaz, na sebe pouze mlčky pohlédli a usmáli se — byliť smluveni patrně. Rázem v jediné chvíli strhli si své železné rukavice a mrštili je směrem k trůnní síni, pak obrátili se a beze slova odešli řinčíce palaši i ostruhami. Teď na koně již venku sedají. Já kynul pážeti — zde jest. — Pojď, hochu, dál (obrácen ke vchodu) a podej sem ty obě rukavice.

(Předstoupí hoch, nesoucí na podušce dvě železné rytířské rukavice, a klekne s nimi před knížetem.)

Boleslav III. Toť tedy výzva!

Thidag. Na kterou jsem čekal.

Boleslav III. Jedno. Vstaň a odstup, hochu . . . Však přijdou již si pro ně.

Thidag. Bohužel!

Kochan. My schováme je dobře, biskupe, a nevydáme jich tak lacino.

Boleslav III. Ať s Bohem cestují a zdrávi dojdou!

Thidag. Však vrátí se dřív, než se naděješ.

Boleslav III. Snad až jim bez rukavic bude zima. (K hlasateli.) Ať předstoupí již polské poselstvo!

(Nové zatroubení, hlasatel popojde k hlavnímu vchodu a mává holí, vstoupí polské poselstvo v bohaté výzbroji v úborech z kožešiny. Ukloní se a stane před trůnem.)

Výstup 2

Předešlí, mluvčí poselstva, poselstvo.

Boleslav III. Vítáni buďte!

Mluvčí poselstva. Okřídlená zvěst, přeletěvši hory, řeky i žírné lány, oznámila, že's nastoupil vládu v Čechách na trůn otcův. Zdar ve všem nejvyšší ti přeje mými ústy Měšek, můj pán, tvůj milý sestřenec a přítel tvého otce — a jak doufá, i tvůj!

Boleslav III. Rád vítám jeho posly. Dále mluv!

Mluvčí poselstva. Toto ti vzkazuje Měšek ústy mými: Oba národové český, i polský, jeho i tvůj jsou bratry, proč by mělo símě nesváru bujeti v zmar oběma? Jsouť oba silní a mocní dost, že není třeba se chtíti obohatit statky bratra a zbujněle deptat

příbuznou krev. Žít mohou přece jako bratři vedle sebe, s tím jistě přece, kníže, souhlasíš?

Boleslav III. Milerád a z celého srdce.

Mluvčí poselstva. Proto mými ústy dále pokračuje Měšek, vladař můj: Ty v důkaz, že s mým pánem věčně souhlasíš, mu vydáš Krakov, jejž máš v držení, i širé nivy celé Haliče. Pak za knížete uzná tebe a přátelství ti plné nabízí, jak dobrý soused.

Boleslav III. Toto jsem nečekal a jistě nikdo z mých, viďte, pánové? Krakov i s okolím jest mým, jest nabyt v řežích poctivých, dědí se od děda k otcům. Jakým podskokem chce se obohatit Chrabrý? Jdi, vyřiď mu, chci přítelem jeho býti a dobrým sousedem se osvědčit, však v mezích práva jen! Ať každý podrží, co svojím zve, já Krakov zvu svým, tož ho nevydám.

Mluvčí poselstva. Pak mám rozkaz, zjevný boj ti vyhlásiti.

Boleslav III. Mně jedno — tedy boj!

Mluvčí poselstva (hodí před trůn Boleslavův svou rukovici). Jdu, bych to vyřídil svému vladaři. (Ukloní se a odejde se svojí družinou.)

Boleslav III. Jen pospěš, bys tu hlavy nenechal!

(Poselstvo odejde, prováženo hlasatelem.)

Výstup 3

Předešlí bez polského poselstva. Ke k nci bez Thidaga.

Hej, Kochane, prosím tě, zvedni tu rukavici a přidej ji k těm druhým na podušku!

Kochan. Snad si pro tuto přijdou páni bratři též.

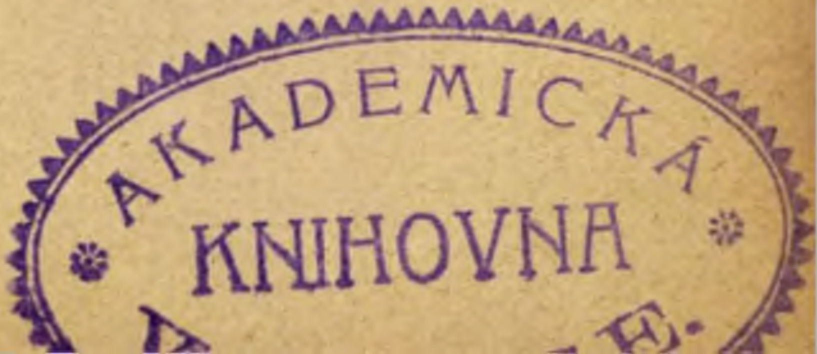
Thidag. Zde máš tu lásku jedné krve, co? Proč nechceš Krakova vydati příteli a sousedu?

Boleslav III. (vztekle). Ty bade, dlouho syčeti mi nebudeš. — Což nemáš na tom dosti, že jsi mi kejkly svými matku odcizil? Chceš mne dělati ještě směšným před lidem? Pse saský, radím tobě, hleď do rána mít Čechy za sebou! A dosti slov!

Thidag (odcházeje). Máš pravdu, drž se jen svých dobrých přátel!

Kochan. To myslíš mě? (K Boleslavovi.) Dovol, pane, bych směl jej vyprovoditi až na hranice vlasti, té úsluhy si od nás zasloužil.

Boleslav III. Mně líto, Kochane, že nemohu ti vyhověti. Mám tvé rady více zapotřebí, jej nech táhnout, však on se oň sám ďábel postará. — Aj, vida! Náš milý sestřenec, náš Měšek, náš Chrabrý, to pěkný soused, krásné přátelství... Mně Krakov vydej s celou Haličí... tak se to řekne, medoviny džbán se rychlej nevyprázdní Však ví Bůh, tentokrát se lacině nepodám!

Kochan. To máš zcela pravdu Však zas tu hlasatel!

Výstup 4

Hlasatel. Předešlí.

Hlasatel. Posel z Krakova!

Boleslav III. Jak? Nový posel z Krakova?

Hlasatel Ne Měškův, ale tvé posádky krakovské posel a mluvčí, pln prachu a bláta — prý ve dne i v noci uháněl — přináší dopis.

Boleslav III. Ať rychle vstoupí!

(Hlasatel postoupil ke dveřím a kynul ven, vstoupí posel, popojde ke křeslu, ukloní se a vyndá ze záňadří list.)

Výstup 5

Předešlí, posel krakovský.

Boleslav III. Podej sem ten list!

Posel (klekne a list podává). Ó, pomoz věrným svým, než zahynou!

Boleslav III. Co skuhráš, výre, obsah listu znáš?

Posel. Vím pouze, pane můj, co jsem na vlastní oči viděl. Vstaň, rychle, s celým vojskem vytáhni a spěš na pomoc oddanému městu i lidu v Krakově.

Boleslav III. Co blabolíš? (Roztrhne prudce list a přeletí jej a podá Kochanovi.) Toť čirá zrada! — Ejhle, pan Měšek! Sám pošle sem poselstvo své s dotazem a nabídkou spojenství a přátelství, nevyčká odpovědi a mezitím již moje město Krakov obléhá. Toť polská víra — tu musím odměnit.

Posel. Ba, že obléhá, jsem týden na cestě již a tenkrát bylo obleženým zle, jak teprv nyní, snad se vzdali již.

Boleslav III. To ovšem podlost! — Vstaň, příteli, má čeleď občerství tvou únavu a já tvou horlivost. (K družině.) Prosím, pánové, jděte nyní, chci sám uvážiti tento případ věrolomnosti a přemýšleti, jak co nejvhodněji bych Měškovi odpověděl — co nejdříve a co nejlépe ... by zvěděl ...

(Pánové klonice se odcházejí, v tom vstoupí znova hlasatel, pánové stanou u dveří.)

Výstup 6

Hlasatel. Druhý posel z Krakova. Předešlí.

Hlasatel. Nový posel z Krakova!

(Vstoupí posel a vrhne se Boleslavu III. k nohám.)

II. posel. Mé kníže!

Boleslav III. Kde máš svůj list?

II. posel. Žel na jazyku jen!

Boleslav III. Mluv, co máš říci...

II. posel. Přijdu o život, však bratrů mojich ztratilo jej víc na valech oštěpy a za valy zlým hladem...

Boleslav III. U sta ďáblův — vyslov se...

II. posel. Pad' Krakov v ruce Měška, nemohl se dočkati tvé posily a pomoci. Jsem pátý posel...

Kochan. Sem jediný jen dorazil a právě před tebou.

II. posel. Pak byli druzí Měškem zadrženi...

Boleslav III. Padouch! Sem pošle posly, aby se mnou vyjednávali, a zatím Krakov loupí a drancuje... A beztrestně já propustil je odsud!... Však nebudou ještě daleko... Hej, Kochane, za nimi pošli stráže, ještě je dostihnou a oni za Krakov mi těžce odpykají... A kdy se toho Měšek odvážil?

(Kochan odkvapí.)

II. posel. Jak došla zpráva o tvém nastolení, hned jak své posly vyslal k tvému dvoru. My drželi se v obleženém městě, jak síly stačily, ale hlad je horší střel a praků, kníže můj!

Boleslav III. (k sobě). Zas něco Thidagovi v škleb i matce mojí. (Nahlas.) Dobrá, brachu... pad' tedy

Krakov... stalo se to bez mé viny... nedostal jsem zpráv... Nuž dobře... jděte, věrní, třeba rozvahy, chci svolati sněm, jen co se Kochan vrátí...

(Panstvo mlčky odchází, také i oba poslové. Boleslav stojí zadumán v středu scény. — Pausa. — Z vnitřních komnat vejde kněžna Hema.)

Výstup 7

Hema, Boleslav.

Hema. Smí matka k synovi?

Boleslav III. (vyrušen). To jsi ty?... Jdeš žalovati, že Thidag vyhnán? — Chápu a nedivím se. Ale jedno ti řeknu, matko, ten had mi příliš syčel do uší...

Hema. Jak můžeš jen tak tvrdě hovořiti? — Odkud jen se vzal ten krunýř zloby na ňadrech tvých? — Hleď, odvolej, cos biskupovi řek'... On dobře myslil to, jeť starý muž, a stáří dává právo mluviti, jak smýšlíme... On řek' jen, co si myslil o chování tvém k poslům německým i polským...

Boleslav III. Máš plnou pravdu. On řek', co si myslil... A udělal já o vlásek něco horšího? — On měl ztratit víc, nebo vlast neztratil mým vypo-

vězením. Naopak, půjde domů, měl by vděčným býti mně, že může domů, do své pravé vlasti — pomoh' jsem mu k ní...

Hema. Tento škleb nerada vidím v tvých očích a nerada slyším z tvých úst.

Boleslav III. Což může a smí urážeti mne každý, jak se mu zlíbí?

Hema. Však moudré nebylo, cos učinil.

Boleslav III. Já, matko, řekl jednou biskupovi, že ve věcech víry a náboženství má volné slovo vedle trůnu mého, však v jiném jest jako poslední muž z lidu, ať mlčí a nechce-li, ať táhne... A tobě řekl jsem po pohřbu otce: Ctím tebe dle zákona a ve všem, co se rodiny týče, vyslechnu tvou radu — ale do vlády a státních záležitostí se mi nemíchej. — To řekl jsem a při tom zůstane!

Hema. Tak mne odejíti necháš? — Ó, hoře nad hoře!

Boleslav III. Však on tě biskup Thidag potěší... leč s útěchou si musí pospíšit, bych nezastih' jej v Čechách ještě zítra... chci dodržet své slovo. — Na shledanou! (Odvrátí se od ní.)

Hema. Tvůj děd byl kdysi nazván „Ukrutným“ — jak teprve by tebe měli jmenovati? (Odchází.)

Boleslav III. (pokrčí rameny, za ní se dívaje). Svět lehce ukrutností nazývá, co síla pevné vůle... Buďsi tak! Jak beran do zdi vjeda zaduní, tak zaduněla v mozku mi ta zpráva o pádu Krakova... (Přejede si rukou čelo.) Eh, mouchy, samé mouchy! Však zde Kochan. —

Výstup 8

Kochan (vchází), Boleslav III.

Kochan. Již máme celé slavné poselstvo, je zdržel převoz.. ani netasili... jak ovce svázané jsem přiveď' je... Co s nimi, nařiď sám!

Boleslav III. Je do věže dej zavřít nad řekou — až později si rozmyslím, co vhodnější by bylo...

Kochan. Já dal bych všem postínati hlavy a poslal bych je Měškovi za odpověď té výzvy bláhové...

Boleslav III. Máš skoro pravdu — jen těch poslů nebýt, jimž odplatil by jistě stejnou mincí... (Pausa.) Ty nevíš sám, cos řekl, Kochane...

Kochan. Jak to, pane můj?

Boleslav III. Tak málo ceníš lidský život?

Kochan. Co chodci v prachu červ? Čím cvalu hřebce hlemýžď v koleji? Kdy má život vskutku nějaké ceny? Jen pokud slouží mému prospěchu... Však co se namáhám... Otevři knihu rodu vlastního a čísti můžeš to černé na bílém, co lidský život platil... netřeba jíti daleko. Jak cenil velký děd tvůj Boleslav Václavův život svaté paměti?

Boleslav III. Mého děda vedla myšlenka, Kochane, a ta vše vysvětluje.

Kochan. Co je to myšlenka? Pro skutek škraboška — nic víc, nic míň... Mně se zdá, že znáš špatně lidi, Boleslave, a co dím lidi, vlastní rod svůj neznáš...

Boleslav III. Ba, děd můj zavraždil bratra... a proč?

Kochan. Což já vím, proč jej zavraždil? Nejmíň pro náboženství neb z odporu k Němcům, nebo pro myšlenku slovanskou, ale jistě pro vládu, pro trůn, po němž bažil sám... Jen pohleď do vlastního srdce, Přemyslovče... pro své sobectví jej zavraždil, by k vládě přišel dřív a nemusil čekati jako ty přes dvacet roků. Cítil se jen silnějším a proto jej zavraždil — v pocitu síly je všecko. — Či ty snad myslíš, že my jsme pro nějakou myšlenku pobil

Slavníkovce na Libici, při čemž nám tvůj otec zdatně pomáhal? Jen pojmenuj tu myšlenku, jen najdi pro ni vhodnou škrabošku: snad láska k vlasti, láska k náboženství a k bratřím slovanským? Ne! Pamatuj si odvěký zákon světa, kdo větší, menšího vždy požíral a dávil vždycky; by to nekřičelo až k nebesům, vždy škrabošku si nasadil a mohl za to slouti v dějinách ještě velikým!...

Boleslav III. Ó, nervi poslední sen mého mozku — nech mi aspoň tento, Vršovče!

Kochan. Nemohu ti pomoci, kníže. Jest jeden světa střed pro každého a tím jest každý sobě sám — a je to zdravé sobectví, tím dýcháme a jsme. To zna tvůj velký děd — to zná i Měšek; to provedli a vždy se zachránili — vlast při tom svezla se tak mimochodem.

Boleslav III. Však děd pozděj' trpce litoval svého skutku, Kochane

Kochan. Tím, že byl pak starší vždy a bázlivější.. To se dostaví časem... Ale tenkrát, když zabil bratra, stál v květu života svého, v němž jednou za celý život stojí muž, kdy vřelá síla bujně vzkypí v něm, kdy všecky smysly stále na stráži jsou hnutí všech a v poplach udeří, že myšlence jde skutek v zápětí

a vůle... jednou v žití jen lze takým býti mužem rozkvetlým, chtít něco plně, k tomu směřovati a před samým se cílem nezachvět... Ó, tenkrát žil tvůj otec jedině, neb něco chtěl... a odvážil se toho, co přišlo pak, byl líný podzimek chabého umírání...

Boleslav III. Kam chceš mne strhnout? Ty čteš v mojí duši... Já chtěl bych též...

Kochan. Ten rys je dávno v rodu Přemyslově. — Chtít, pouze chtít... Však raděj' obrať list. — Co s Krakovem?

Boleslav III. Mám jiné starosti...

Kochan. Tam nevytáhnem?

Boleslav III. Což jsem doma pánem? Mám do Polska se vydat s celým vojem a nechat Čechy sotva získané v plen matky své, biskupa Thidaga a bratří Oldřicha a Jaromíra?

Kochan. Je viděti, že s prospěchem poslouchal's kázání Křištanova. Dobře, že myslíš již na Oldřicha a Jaromíra... To řekl dobře ten starý blázen: Po trůnu všichni touží, pro trůn jsou všichni schopni zločinů.

Boleslav III. To myslím též... Všichni jsou stejně schopni zločinů...

Kochan. Jen si to dobře zapamatuj. A vedle toho, že si v Čechách nikdy na obě uši neulehneš

v sen. . Máš to tuze, tuze pěkné v své domácnosti, Boleslave... Každý přidá své polínko k společné hranici, na které se sám upálíš, o tom nevěda...

Boleslav III. A sám, starý ďáble, nejvíc přikládáš... Ó, provazy, jak se do žil zařezáváte! — Ten sluje Oldřich a ten Jaromír, ten matka má a onen biskup Thidag... Ten spurné panstvo — ten lid odbojný... Co jeden život, dva co životy, kde osou všeho vlastní život můj?

Kochan. Tak jistě myslil tvůj děd v den svatého Kosmy a Damiana v Staré Boleslavi...

Boleslav III. Kdy ten mi vzplane?!

Kochan. Držíš jej v své ruce...

Boleslav III. (v snění). Oldřich! Jaromír!! — Biskupa jsem se již zbavil, a matka...

Kochan. Tvůj otec snad přece věděl, proč zakládal tolik klášterů!

Boleslav III. Rozumím — Kochane. — Klášter se hodí ženám. — Ale Oldřich a Jaromír...

Kochan. A oba knížata — a oba bratří tvoji. . Tvůj rod se nemusí bát vymření...

Boleslav III. Jen hlodej, dravče!

Kochan. A jak zdraví oba, jak mužní, vyvinutí nad svůj věk...

Boleslav III. Jen drásej, drásej!...

Kochan. Hojným potomstvem tvůj vzkvete kmen, co zatím v Polsku ty se budeš statně bíti... pro jejich děti, to se rozumí...

Boleslav III. Kochane! Jedno slovo upřímné, zanech šklebu a mluv bez škrabošky. Chápu, že vře v tobě mnoho staré, nesmířené hořkosti z dob minulých — zanech toho jednou — zde má ruka, poctivě ji tobě podávám...

Kochan. Tvá ruka snad — ne rodu vašeho... ten zůstane vždy vzkvašen proti nám — víš, tohle zášti, Přemyslovče, jest v krvi, vyrvi je, můžeš-li...

Boleslav III. A já ti dokážu, že mohu Je-li v krvi, krev je promění.

Kochan. Nerozumím, co zamýšlíš. .

Boleslav III. Máš syna přec —

Kochan. Nu — mám syna, jako ty dceru...

Boleslav III. Vím, že se milují. — Slyš, Kochane... jsou mladí oba... Svol a spojme je... a spojíme tak naše rody spolu a zmizí staré zloby osten zlý... Co tomu říkáš?

Kochan (po dlouhém odmlčení se, zvolna). Přemyslovské sny! — Však odpusť, můj kníže, již dlouho jsem tě — zdržel — dobrou noc!

Boleslav III. Ty odcházíš?

Kochan. Nač měl bych čekat ještě? Tam vidím obě knížata, jdou sem, nač překážet jim?

Boleslav III. Počkej, prosím tě...

Kochan. Jen promluv s nimi — já se vrátím ještě. (Odejde středem síně, z pravé strany vstoupí Oldřich a Jaromír.)

Výstup 9

Boleslav III. — Oldřich a Jaromír na cestu přichystáni.

Oldřich. Jdeme, bratře, dáti tobě s Bohem.

Jaromír. A díky vysloviti též — za pohostinství v starém týně dědů v čas pohřbu otcova... za všecku pozornost...

Oldřich. I za úděly, v nichž nás potvrdil's.

Jaromír. Tvé dobroty víc nechcem zneužívat... a poslušně ti za vše děkujeme...

Oldřich. Nás v úděly v své propusť milosti!

Boleslav III. Mně ten váš chvat je trochu pode-

zřelý, jako byste se zde úplně doma necítili, a to mne mrzí, ba uráží skoro ...

Oldřich. Uznati sám musíš, smutku těžký mrak visí nad hradem.

Jaromír. Jako nad celou vlastí a proto nediv se, že každý rád domů pospíchá.

Boleslav III. Patrně krčmy v pražském podhradí málo vám poskytují zábavy? ...

Oldřich. Kdo té by hledal při tak smutné příležitosti, jakou právě byl otcův pohřeb, bratře.

Boleslav III. Pak věru nevím, proč byste tak chvátali.

Jaromír. Chceš pravdu celou? Nuže, matčin bol se nás příliš dotýká.

Boleslav III. To mohl jsem hned se domysliti, zkad vítr věje. Tak zase matka a pořád matka! Ať podniknu cokoli, špatné jest, matka to řekla proto, že to řekl biskup Thidag Tak jest se vším. I vaši lásku mi béře ... cítím to dávno.

Oldřich. Tak, bratře, nesmýšlej, moh' bys matce snadně křivditi.

Jaromír. Jen ukaž vlídné srdce jí a měkký cit a uvidíš, i tebe miluje ...

Boleslav III. (jej paroduje). I tebe miluje! Hle, v tom jest všecko. Bylo by to skoro k slzám dojímavé.

Jaromír. Odpusť, bratře, já nechtěl se tě nijak dotknouti . . .

Boleslav III. Mlč, pískle! . . . Ovšem teď chápu ten útěk váš na vaše úděly! Však pří sám Bůh! Takhle vás nepropustím. Musí býti zjevno všem, jak vás miluji! . . . Vy zůstanete ještě . . . Vystrojím kvas ku vaší poctě, abych vás před panstvem v úděly vaše uvedl; to chci veřejně prohlásit, by každému byl jasný váš poměr k trůnu. Zas poprvé od smrti otcovy se má rozhlaholiti Vyšehrad v svých základech, poprvé zase má radost a veselí bíti o klenbu hvězd, jež drahně zřely v kvíl a slzy jen.

Jaromír. Díky, bratře, za poctu zamýšlenou, ale příliš brzy po smrti otcově chceš strojit radovánky; pochybuji, že matka se jich zúčastní.

Oldřich. Má pravdu Jaromír, teď nevhodná je doba k slavnostem. Jak balvan leží smutek na všech myslech — vyčkej nějaký čas, až sám se sveze vlastní tíhy syt.

Jaromír. Nás můžeš zavolat, kdy libo tobě . . .

Oldřich. A rádi přijdeme a ochotni . . .

Boleslav III. (úkosem po nich šilhaje). Rádi . . . ochotni? Můj vemte dík za tolik lásky! (Dupne a změní hlas.) Však nyní poroučím, kde dříve jsem jen přání

vyslovil Kvas bude k vaší poctě, rozumíte? Zůstanete a matka se dostaví, na mé slovo se dostaví! A kdo se nedostaví, bude zrádce knížete a země a může okamžitě jíti za Thidagem, ať je to kdokoliv! Vám nad to ukládám, byste hned došli k matce a jí úmysl můj oznámili a ji mým jmenem pozvali Pravím ještě jednou: Kvas bude, jaký ještě neviděl Vyšehrad . . .

Oldřich. To všecko k vůli nám, bratře?

Boleslav III. Co k vůli vám? K vůli mně především, že tomu chci. A k vůli všem a celku. Abych vám řekl: Mám dosti již těch starých hádek a sporů, jež od věků v té řádí zemi širé, chci klid v těch rodech, mír a souzvuk a nejdříve tam, odkud se vládne. Chci příklad lidu dáti, že když knížata si ruce svorně podají, má konec býti starým nesvárům a neshodám. Chci o vašem uvedení v léna prohlásiti slavně smíření dvou nejstarších, vzájemně se pronásledujících rodů. Chci, aby Přemyslovec s Vršovcem se sešli bratrsky ku blahu jedné vlasti pomocni . . . Chci . . .

Oldřich. Led s ohněm smířit chceš a s vodou sníh . . .

Jaromír. To marné úsilí! Co sluje Vršovec, vždy bylo a bude odvěkým vrahem rodu našeho.

Boleslav III. Staré předsudky! Musí zmizeti, když poručím. Stane se, co chci, jak stojím zde a dýchám!

Oldřich. Ty snad to myslíš dobře — ba i upřímně. — Ale Kochan a jeho rod? My známe Kochana.

Boleslav III. Já líp jej znám a já vám ukáži, oč lepší jest než celá jeho pověst. Uvidíte, čím vás překvapím při zítřejším kvasu. Teď o tom dosti, pospěšte k matce a pozvete ji mým jménem a pamatujte, že má vůle nestrpí odporu nikdy a v ničem. — Jděte!

Jaromír. Ty poroučíš — již jdeme...

Oldřich. Vše matce vyřídíme...

(Lehce se ukloní a odcházejí, v tom Oldřich vrazí do Kochana se vracejícího — i zůstane státi.)

Výstup 10

Kochan, předešlí.

Kochan (posměšně). Hnedle srážka — kníže, promiň...

Oldřich. To byla náhoda jen.

Jaromír (ironicky). Co nejdříve se budeme objímati, Kochane!

Oldřich a Jaromír odejdou.

Výstup 11

Boleslav III., Kochan.

Boleslav III. Nu, slyšel jsi, jak zmije zasyčely?

Kochan. Co se divíš? Staré osení, dávno zaseté, jinak ti nevyklíčí.

Boleslav III. Jen z dálky jsem jim naznačil svůj plán, svůj úmysl a vůli; a narazil jsem prvními slovy na odpor buvolí... Led s ohněm dřív se smíří a tak dále...

Kochan. Nech toho, kníže můj, těch starých křivd a sporů nesrovnáš.

Boleslav III. Ba srovnám! Bůh to slyší!

Kochan. Nu, stojí to také za něco, znáš aspoň upřímné svých bratří smýšlení.

Boleslav III. Což, teď se mírní a krotí ještě... Kdybys byl slyšel a viděl... ten chvat na jejich úděly... sám spěch jim bodal oře splašené... Však já je zdržel... zůstanou do zítřka... Jsou to pěkní hoši, Kochane, hodni své matky... Ale, Kochane, tys neřekl mi nikdy ještě, co soudíš o mých bratřích?

Kochan. Co? Jsou zralí...

Boleslav III. K čemu?

Kochan. By hodně měli nových Přemyslovců, jimž steré záští, zlobu, veškeren jed by v žíly přelívali od kolébky . . . Jsou pěkně rostlí, chytří, a dobrých způsobů . . . Ty synů nemáš . . . sotva míti budeš a vláda přejde sama na jejich děti časem . . . tak to bývá . . .

Boleslav III. Já nemám synů . . . pro koho chci stolec sotva získaný?

Kochan. Pro děti bratří svých . . . toť přirozené.

Boleslav III. Nech výsměšků a řekni poctivě: Který z obou je v tvých očích nebezpečnější?

Kochan. V tvé cestě oba leží a tvůj povoz se může denně o jednoho z nich roztříštit.

Boleslav III. Co radil bys?

Kochan. Já vraždy bych se bál, ta bouří lid, a to jest zbytečné . . .

Boleslav III. Však zmizet musí . . .

Kochan. To příliš určitě zní, kníže můj, a skoro neopatrně. Co život jich? Jen učiniti neškodným ten život, je hlavní věc . . .

Boleslav III. Je uvězniti pro vždy? A muset celý život slyšet jich úpění v hladomorně pod sebou

a stále chvěti se po celou noc, až zjeví se mi bledé příšery? Hleď, Kochane, já nelekám se rány, ať jde přímo k srdci, jen když udeří...

Kochan. Boj se nebezpečné hry... Oldřich se mi zdá nebezpečnější, jest v něm dědictví síly dědovy... Aby oba zmizeli — nač? Leda podezření by vzniklo... Ty stále sebe musíš krýti. Když jeden tiše zmizí... ale jak...

Boleslav III. Oldřicha takhle... na lovu... (Gesto zabití.)

Kochan. Bránil by se. A pak les má tisíc zelených očí a tisíc zelených jazyků — a bude vypravovati všem a šuměti napřed.

Boleslav III. Pak lepší čtyři stěny jizby — ty jsou hluché... ovšem... Takhle, co bys tomu řekl, v lázni jej přepadnout...

Kochan. A chytře odstranit chlapy úkladu toho.. Víš co, pošli je do Polska... pošli je do Polska.. (Jízlivě se směje.)

Boleslav III. A Jaromíra?

Kochan. Je dlužno přemýšlet... je zženštilý a měkký... Ale nebezpečným stejně zůstává... Jak se jej zbavit tiše, bez svědků? Na tohle bys měl vypsat cenu, Boleslave...

Boleslav III. Zde drahá rada...

Kochan. Nejde o slaboduchého prince.. ale jde o jeho potomky, zde dlužno předejíti prozřetelnost...

Boleslav III. Předejíti... prozřetelnost?... Nechápu, Kochane...

Kochan (tajůplně). Ať si žije slabý Jaromír... Ale zdroj žití při něm ucpat... rozumíš?

Boleslav III. Zdroj žití při něm ucpat?...

Kochan (ďábelsky). Zahráti si na osud, Boleslave. . Sáhnouti tak jednou směle v kostky jeho, než dopadnou... smazati krátce řadu knížat a nástupců a dědiců Jaromírových u samého pramene života... (Přitáhne Boleslava III. k sobě blíž a šeptá mu do ucha.) Rozuměl jsi?...

Boleslav III. (s hrůzou odstoupí). Ďáble!.. Ďáble!.. tebe jsem potřeboval...

Kochan. Bude žít — leč neškodný.

Boleslav III. A ty to vykonáš?

Kochan. Já? — Ne, nebyl jsem nikdy katem, ni jeho holomkem. — Já ne, ale... Postarám se o to... V mé čeledi jest chlap, nazývá se Tůma z Bykáně... naučil se tomu v Uhřích a dělá to prý bez bolesti...

Boleslav III. Přiveď ho ke kvasu svatebnímu syna svého... rozumíš? Oldřich tam nepřijde již, a o Jaromíra ty se postaráš... (Klepá mu na rameno.)

Kochan. Jsi odhodlán?

Boleslav III. Zbav bratrů mě, a tvůj syn má mou dceru...

(Rozejdou se.)

Jednání třetí.

Scéna:

(Večeřadlo na Vyšehradě. V pozadí vysoké síně na vyvýšeném podiu stoly a křesla a lavice po celé délce stěny. Vše kryto bohatými čalouny. Na stolech mísy, džbány, poháry, konvice, číše dle vkusu doby. V nižší části scény volný prostor. Na levé straně nízký krb, vedle něho dvéře do vnitřních hradních komnat. Na pravo hlavní vchod do síně zvenčí. Vedle něho velké okno, vedoucí na hlavní nádvoří Vyšehradské. Vše, sloupy i římsy, ozdobeno věníky lipovými a kvítím. Při vyhrnutí opony zní slavný hlahol zvonů. Hlavním vchodem vchází Boleslav III., za ním Kochan v slavnostních úborech.)

Výstup I

Boleslav III. Předešel jsem schválně, Kochane, průvod svatební. Chci s tebou promluviti ještě než k stolu zasedneme. — Nu, nedržel jsem slovo, Kochane?

Kochan. Až posud ve všem, kníže. To jest pravda. — Ale posud nevím, co sňatku řekne matka tvá a bratří tvoji.

Boleslav III. Můžeš se snadno domyslit. Ale pro mne důležitější jest, že Květa a Tista si plně rozumějí a jsou šťastni.

Kochan. O Tistovi věděl jsem to dávno. A tvoje dcera?

Boleslav III. Přiznala se bez mučení. Jen jedno mne při tom trochu zamrzelo, že dříve šla s tím k bábě než ke mně...

Kochan. Pochopitelno... Žena ženě v těchto věcech nejlépe vždy rozumí... A moudrá Hema?

Boleslav III. Ty se můžeš ptát? To jest přec jasné. Řekla „ne“ a třikrát „ne“ a „nikdy“ nádavkem. K smíchu, jako by se ona měla vdávat... a ne Květa... Proto jsem také dále s ní nejednal, má být překvapena skutkem...

Kochan. A knížata?

Boleslav III. Chlapci! — Těch snad se přece ptáti nebudu... Mohou být rádi, že budou na svatbě.

Kochan. Jsi tím tak plně jist?

Boleslav III. Ano. A i kdyby jim tento sňatek po chuti nebyl, co zmohou? Já tomu chci především... My tomu chceme... ať si odtáhnou na své úděly a do mých věcí zde se nepletou... Ať jim sňatek Květy s Tistou vhod či nevhod, to mně starost nedělá...

Kochan (ironicky). Jsem rád, že's tak jist mocí v domě svém.

Boleslav III. To doufám, že jsem. Právě se vrací Zbyhněv od kněžny Hemy, poslal jsem pro ni a dal jí ohlásit, že sňatku Květy s Tistou bylo právě požehnáno, aby se dostavila sem, k večerní hostině.. Uvidíme.

Kochan (dívaje se do kulisy). Zbyhněv nese list..

Výstup 2

Boleslav III., Kochan, Zbyhněv.

Boleslav III. Nu, Zbyhněve?...

Zbyhněv. Nelekej se, můj kníže...

Boleslav III. Což se stalo něco matce?... Jak's byl přivítán?

Zbyhněv. Já vůbec nebyl přivítán. Kněžna Hema zmizela. Ptal jsem se čeledi po ní. Nikdo nevěděl ničeho, pouze na jejím klekátku pod krucifixem ležel tento list; snad lepšího dá ti světla... (Podává mu list.)

Boleslav III. (vytrhne mu list, přeletí jeho obsah a podá list Kochanovi). Čti sám, Kochane.

Kochan (vezme list a čte). „Vím, že sňatku Květy s Tistou nezabráním a že osudu Thidagovu neujdu dříve či později. Hema."

Boleslav III. Zmizela za biskupem. Předzvídal jsem to

Kochan. A ani jediného slůvka neměla pro syna a vnučku svou.

Boleslav III. Máš pravdu, ani jediného. A mohu si snadno pomyslit, kam zmizela. Kam jinam než do Němec k našim úhlavním nepřátelům.

Kochan. Krev se nezapře, kníže. Krev volá krev a spolu se přitahují.

Boleslav III. Proto byl nejvyšší čas, že sňatkem s Tistou bylo zabráněno dalšímu přívalu krve německé v žíly Přemyslovců. Ale mám tušení, zdali knížata neodešla s ní, neviděl jsem v chrámě ani Oldřicha ani Jaromíra.

Kochan. Já rovněž ne.

Boleslav III. Zbyhněve, seber se a podívej se po kněžicích. Nejsou-li v svých komnatách, pošli za nimi, ať je hledají na podhradí Pražském. Pospěš. A pak ještě něco, neříkej nikomu slůvka o náhlém zmizení kněžny Hemy: Květě by to zkazilo radost dnešního dne a co je panstvu a lidu po tom, řeknu, že ochuravěla — aby si nemyslili ... a konečně, ať si myslí, kdo chce, co mu libo ... jen když vzduch tu máme opět čistší. Jdi, Zbyhněve!

(Zbyhněv odejde.)

Výstup 3

Boleslav III., Kochan.

Boleslav III. Tak vidíš, Kochane.

Kochan Věděl jsem, že sňatek ten na odpor narazí.

Boleslav III. Musí býti překonán. Nám třeba jíti dobrým příkladem v čele, Kochane. Ten starý kvas ústrků a křivd mezi našimi rody musí býti pro vždy utopen na dně pohárů dnešního sňatku.

Kochan. Z duše rád se o to přičiním za sebe i svoje lidi. Jen půjde-li to, jak si snadno představuješ. Staré křivdy bolí i pod jizvami.

Boleslav III. Půjde-li to? Musí, když my oba chceme, poctivě chceme, Kochane.

Kochan. Což nechci já snad?

Boleslav III. Myšlenka vyšla ode mne a já ji dnes provedl.

Kochan. Až příliš něčím se chlubíš, co jsi bez základů vystavěl.

Boleslav III. Bez základů? Co chceš tím říci, Kochane?

Kochan. Mluvil jsi o štěstí našich dětí — ale co, sám rci upřímně, co jsi pro to štěstí posud učinil?

Boleslav III. Což jsem neprovedl přes odpor všech svou, naši myšlenku?

Kochan. Lehký odpor. Matka ti dobrovolně z cesty šla a kněžiců jsi se ani netázal.

Boleslav III. A co mám ještě činiti? Myslím, když jsem ochoten před celým národem dáti svou dceru tvému synovi, že více dělati nemohu.

Kochan (ironicky). To je ovšem dost. (Vážně.) Slyš, Přemyslovče. Když tvoji dědové a moji též před věky pod Čecha vedením přišli přes tři řeky do této země, tu podle staré pověsti v lidu zachované svorně slezli Říp a svorně se rozdělili o kraje na jeho úpatí. Kdo zasil žárlivost mezi rody našimi a nevražení? Kdo sváry a mstění křivd hnal z rodu do rodu, z pokolení do pokolení? Naše rody jsou stejně staré, stejně mocné bývaly tenkrát. Kdo vinen tím, že Libuše, dcera Krokova, si oblíbila Stadického oráče, že její bílý kůň nezbloudil k nám, leč k Bílině? Vy ovládli jste zem — dobře. Ale proto, že jsi svolil k sňatku syna mého s dcerou svou, jsi nedokázal ještě ničeho...

Boleslav III. Hrdost na obou stranách, Kochane...

Kochan. Ne jenom naše hrdost... Horší bylo vaše sobectví. Vzpomeň jen Slavníkovců na Libici.

Oč byli horší nás i vás? Komu překážela jich moc stále se vzmáhající?

Boleslav III. Oběma, můj milý, jen spravedlivě. Oběma. Nám i vám stejně

Kochan. Vám víc než nám. Jen si vzpomeň na řež Libickou. Nebýti tenkrát Vojtěcha s Radimem v Římě, byl by tvůj otec, a říkali mu Pobožný, vyhubil celý rod Slavníkovců z kořene. My vám ovšem pomáhali — ale zač? Dnes byste to udělali nám stejně.

Boleslav III. Slavníkovcům nedávali jsme svých dcer za ženy, Kochane.

Kochan. Takhle provdati dceru není ani uměním, tím méně obětavostí.

Boleslav III. Nechápu tě, Kochane, kam biješ. Vyslov se určitě.

Kochan. Kam biju? Dost, že se na to ptáš po skončeném sňatku, když nenašel jsi k tomu času dřív. A chceš-li, abych se určitě vyslovil, řeknu ti to tedy po staročesku! neřekl jsi ještě, jaké dáš věno své dceři, Přemyslovče...

Boleslav III. Tys neřekl také dosud, co dáš Tistovi.

Kochan. To máš pravdu. — Ale ty, dědic otce svého, jsi nám dlužen ještě za Libici

Boleslav III. To není vhodnou chvílí, Vršovče, k vymáhání takových požadavků.

Kochan. Odpusť; myslil jsem, že tě znám. Ale mýlil jsem se, nevěděl jsem, že jsi též tak lakomý a hamižný, jako jsi tvrdý a bezohledný. Hleď, tvá říše, ač jsi Krakov ztratil, táhne se dosud od Tuhoště až k Opavě, od Děčína až k Vitorázi, od Odry zpět zase až k Opavě a v této celé velké říši nemáš pro dceru svou ani píď země, ani hradu údělního, ani chaty... Tvůj otec zabral celé panství Slavníkovců a jak se jmenují zabrané hrady tam, Oldříš a Jaroměř podle bratrů tvých — můj rod, jenž ti tak zdatně pomáhal při tom, nejmenuje po sobě jedné osady, ba jediného dvorce, a dnes myslíš ještě, že děláš milosti rodu našemu? Ne — jsi mi knížecí otec, Přemyslovče. (Zvuky trub za scénou.) Však průvod se vrací, měl's dobře a věděl's dobře, proč jsi tuto rozmluvu nechal na chvíli poslední.

Boleslav III. Což mohl jsem se plně vysloviti? Což jsem se zdráhal či bránil, dáti věno své dceři? Dám, z duše dám. Chceš Kouřim, Žitoměř či Chýnov, či Bechyň chceš?

Kochan. Dobrá, ještě později o tom promluvíme. (Nové fanfáry.) Teď třeba jít svatebčanům i hostům vstříc. Mně stačí zatím tvůj slib, ale jedno ti povím,

Přemyslovče. Abys nemyslil snad, že nám jsi tak nezvyklou čest prokázal tím sňatkem. On teprve je ukázkou dobré vůle, že smažeš staré křivdy docela od věku na nás rodem tvým páchané. A věř, nebýt syna mého a takové snahy o jeho štěstí, dnes, kdy poznal jsem tvou lakotu, byly bychom od sebe zase mnohem dál. Ale pamatuj, ať slib svůj dodržíš, já budu stále na stráži za svého syna a svůj rod. Víc neřeknu pro dnešek. Zde jsou naše děti, dlužno jíti jim vstříc vesele a radostně.

Boleslav III. Máš pravdu! Hle, již jdou... A jak jim to sluší, Kochane...

Výstup 4

(Za hluku trub a kotlu, za zvonění vcházejí na scénu pážata a dívky, kvítí na cestu sypající, za nimi Tista a Květa v svatebním úboru, kmeti, leši, vladykové, kněží a lid vyplní pozadí scény. Boleslav III. a Kochan jdou vstříc svatebčanům, tisknou si vzájemně ruce a se objímají s novomanžely.)

Hlasy ze zástupu. Sláva Přemyslovcům i Vršovcům! — Sláva Květě i Tistovi! Sláva knížeti! — Sláva Kochanovi!

(Hudba i zvony umlknou.)

Boleslav III. (velkým hlasem). Vítám vás všecky v této síni otců a dědů, vítám vás jako po velkých

bitvách a vítězstvích, jimiž položen kdy základ k moci naší vlasti. Mohu to hrdě říci dnes, nebo jsem dobyl velkého, ovšem nekrvavého vítězství. Nevím, pochopíte-li všichni tak dosah a význam kroku dnešního. Posud brali synové a dcery Přemyslovců ženy a chotě z ciziny, nejvíc z Němec sousedních, k zhoubě vlastní, já dal jediné dítě své synu domácí hroudy, synu rodu Vršovců, rodu našich odvěkých nepřátel. Jsou svými Tista Vršovec a Květa Přemyslovna, jest učiněn první krok k skoncování starých třenic a bojů domácích. A nyní, prosím, usedněte, ať douškem medoviny mladé štěstí dětí svých zapijeme!

Hlasy. Sláva! — Zdar a štěstí snoubencům! Ať žije Boleslav! Ať žije Kochan!

Boleslav III. Prosím, usedněte!

Výstup 5

(Nové fanfáry, hosté sedají. Tista a Květa v prostřed. Kochan a Boleslav z obou stran vedle nich. — Panstvo po řadě a kolem, V tom vejde Jaromír, jest bez čapky i pláště v lehkém kabátci, rozjařen, jest lehce podnapilý. Mezi tím co ostatní usedají, i on se po křesle ohlíží, v tom dojde jej sluha v barvách Oldřichových.)

Sluha. Můj kníže, postůj...

Jaromír. Eh, pozoruji tě již delší dobu — stále

jsi mi v patách. — Co chceš, mluv, ale rychle, vidíš, že všichni k stolu sedají.

Sluha. Jen slova dvě — mám odevzdati list... Tvůj bratr Oldřich jej ti posílá!

Jaromír. Oldřich. — Nač by mi list posílal, když přec sám přijde k hostině a snad již dávno přišel přede mnou... Však nač se zdržovati, dej sem list. (Vezme list a strká jej za kabátec.)

Sluha. Máš hned jej čísti...

Jaromír. Nemám chuti k tomu... času dost později — a k čemu, když pravím ti, že bratr sám přijde. Jdi...

Sluha. Já vykonal svou povinnost. (Odejde.)

Boleslav III. (zvedá číši). Chtěl jsem připiti novomanželům. Ale dozvídám se právě, že milá matka naše, kněžna Hema, je trochu churava, musím ji omluviti, při jejím stáří je to pochopitelné... To křeslo, kde měla seděti, nechám prázdné... jako by seděla tu mezi námi a vnučce žehnala... Nu, Tisto s Květou, výše poháry, ať na vaše si zdraví připijem!

Všichni (vstávají s poháry, ťukají si a připíjejí).

Boleslav III. Díky, přátelé! Jen pilně dbejte pohárů a mis!

(Všichni jedí a pijí, šum a hovor v jednotlivých skupinách, za scénou ztlumená hudba.)

Vitoš (v skupině lechů a vladyků). Takhle rád mám Vyšehrad. V hlaholu číší staré se vzbouzejí časy, které lepší byly...

Přech. Budou zase, přátelé... Měl pravdu kníže. Dnes učiněn velký krok ku sblížení knížat s národem. — Dnes můžeme býti zase jednou po letech právem veselí.

Zbislav. Jak se ti líbí, župane. Já k plesání mnoho příčin nevidím.

Kolda. A co tě rmoutí, starý vejre!

Zbislav. To jest naše chyba od jakživa. — Krátká paměť, přátelé. Hoříte jak sláma okamžik... já vím, že málokdo vás dnes již vzpomíná, že ztratili jsme Krakov nedávno.

Kolda. Čert Krakov si vezmi i s celou Haličí. My jsme Čechové a na svém sedíme. Co nám po celém světě ostatním.

Přech. Máš pravdu, Koldo. Jen když doma jest dobře. Já říkám, hlavní jest seděti pevně na svém a míti se rád se svými sousedy. A to my se máme, že, přátelé! Ať žije shoda!

Kolda. Svornost!

Vitoš. Přátelství!

Kolda. A tvůrce jejich Boleslav III. Ať žije kníže!

Všichni. Ať žije kníže!

Boleslav III. Díky, přátelé! (Přejde ke Kochanovi a postaví se za něho.) Nevidím posud Oldřicha...

Kochan. Jaromír je zde — ale viděl's, jak, sotva že přišel, nějaký sluha, tuším že barev Oldřichových, list mu podával...

Boleslav III. Ne, byl jsem právě u svatebčanů zaměstnán... Sluha, pravíš v barvách Oldřichových? A vzal on list?

Kochan. Vzal. — Nezdá se ti, že jest podnapilý?

Boleslav III. Může být. — Ale pravím, vzal list?

Kochan. List vzal a zastrčil pod kabátec... Ale přišel již Zbyhněv... sázím hlavu, že Oldřicha nenašel, že Oldřich odjel za matkou, ne-li s ní hned zároveň...

Boleslav III. To sotva, Kochane. O Oldřicha se nebojím. Ty jen dál pozoruj Jaromíra, ať mu hodně dolívají... dlužno jej spít docela... Jestli dnes to nevykonáme — sotva později

Kochan. Mluvil jsi s Tůmou z Bykáně?

Boleslav III. Vše vyjednáno a smluveno. Čeká v předsíni se svými holomky. Ale opíti dlužno Jaromíra dříve, úplně opiti, by ztratil paměť osob, místa i času.

Kochan. To jest již moje starost... Jdi, ať nás nepozorují, mezi hosty...

Boleslav III. A nezapomeň se zmocniti listu od Oldřicha... Víš... Já poručil... (Šeptá mu do ucha.)

Kochan. Již dnes, ráno? — Nebylo to trochu ukvapené?

Boleslav III. Raději dřív než později — Ale jdu již. (Odejde opět na své místo.)

Mutina (v jiné skupině, vstane). Kníže náš měl výbornou myšlenku, spojil sňatkem dva rozhněvané rody, udělal šťastné dvě děti, šťastné proto, že se milují a proto, že spojiti mohou, co léta odloučeno se potíralo. Ať žije dlouho kníže i snoubenci!

Přech. Ať žijí, ať potomci spojených nejstarších rodů vrátí Čechům Čechy!

Všichni. Ať jsme doma zas, krev jedna, česká krev!

(Přípitky.)

Jaromír (vstane ze svého místa tajně a blíží se s pohárem v ruce k snoubencům). Máte pravdu!... Ať žijí Tista

s Kvētou... sláva jim... Starý rod Přemyslovců je na vymření... zcela jak to řekl starý Křištan při pohřbu otcově... Přemyslovci se tak milují, že by se samou láskou zardousili... o tom vypravují dějiny... Od Staré Boleslavi to začlo a Bůh ví, kde to skončí... Mohlo to dopadnouti hůř... ale teď jest o nás Přemyslovce postaráno tímto dnešním sňatkem.

Boleslav III. (tiše ke Kochanovi). Co to blabolí?

Kochan (taktéž). Jest opilý — dlužno jej odstranit... mohl by říkat horší věci.

Boleslav III. Ale dříve list... nezapomeň na list.

Jaromír (pokračuje). Teď vznikne nový rod knížat domácích. Příliš silné víno se křtí vodou — že, Kochane?

Kochan (k Boleslavovi). Kníže, tvůj bratr nás uráží.

Boleslav III. Vždyť sám jsi pravil, že jest opilý. — Nevšímej si ho, a hleď jej odstranit...

Jaromír (jde s pohárem kolem Tisty, jejž schválně bez povšimnutí mine, ke Květě). Má sestřičko z vůle Boží — víš, to Bůh chtěl — ale nikdy nemůže chtít, abys byla chotí Tistovou.

Kochan. Co tobě po tom, jdi, jsi opilý. — Vyspi se raději, kněžici!

Květa. Můj dobrý otče, hleď, jde tu o blaho mé — jest dobrý bratr opravdu bez smyslu. — Můj Tisto, řekni, že's to neslyšel.

Tista. Když otec neslyšel, já rovněž ne.

Kochan (k Jaromírovi). Kněžic chtěl vám připít, děti... Ale zapomněl svůj přípitek. Však já vím, že si jej dřív napsal, aby do rozpaků nepřišel... Že se nemýlím, kněžici Jaromíre?...

Jaromír (ohmatává se). Má pravdu Kochan. — Mám to napsané... počkej, kam jsem to jen dal... schoval jsem to někam...

Kochan. Smím pomoci ti, hledati?

Jaromír. Ne, zde je to... (Vytáhne ze záňadří list Oldřichův.)

Kochan (vezme mu jej z ruky). Dovol, přečtu to za tebe...

Jaromír. Ne, Kochane... to musím sám přečíst... To je přípitek mému bratru... děkuji mu za úděl, jejž mi přikázal.

Boleslav III. (jenž se ze zadu byl přiblížil, vytrhne list Kochanovi). To mně se týče — sám si to již přečtu. Jako by se stalo, bratře. Jsi příliš znaven již, jdi na lože. (K hostům.) Vidíte, jakou má radost nad svým údělem. Od rána byl na nohou a běhal na podhradí,

leckde si přihnul ... prosím tě, Kochane, pomoz jej odvésti ... potřebuje, by si odpočinul a se vyspal ... Hleďte, klesl již hlavou těžkou o stůl udeřiv — spí jako zabitý ...

Kochan. Ký div, je posud mlád a nezvyklý ... pánové, pomozte mi. (K Jaromírovi) Pojď, kněžici ... jsme nyní příbuzní a právo mám, tu maličkou ti službu prokázat ... (Za pomoci některých pánů odvede Kochan Jaromíra.)

Výstup 6

Ostatní bez Jaromíra a Kochana.

Boleslav III. (který zatím skryl list Oldřichův, hledě obrátiti pozornost hostů jinam). Právě mi připomenul bratr druhý účel dnešní hostiny. Nejen sňatek dcery mé s Tistou byl oslaven, nýbrž i odevzdání údělů oběma bratřím Jaromíru i Oldřichovi. Jestli jste tohoto postrádali, musím oznámiti všem, že nedal se držeti déle a z rána již na svůj úděl Peruc se odebral. Marné byly mé prosby, by o den se zdržel — vše marné bylo. Slyšel jsem, že jiné, vzácnější kouzlo jej tam láká. Ale nezapomínejme jednoho pro druhé. Dlužno připiti ještě novomanželům, než uvedeni budou

v novou svou domácnost. (Jde a otevře hlavní dvéře, je viděti řadu pážat a sluhů s rozžatými pochodněmi v šiku stojících.) Nuž, ať žije Tista s Květou . . . Sláva jim!

(Slavnostní tuš, všichni zvedají číše volajíce: Ať žijí! Sláva jim! V největší hlahol zapadne hlas Jaromírův, slábnoucí a znikající.)

Hlas Jaromírův (daleko za scénou). Můj Kriste Ježíši! . . . Pomoc! . . . Pomoc! . . .

Hlasy. Ať žije Boleslav! Ať žije Kochan i jeho rod! . . .

Hlas Jaromírův (slábnoucí zdolán přípitky v síni). Vrahové! . . . Pomoc . . . Můj Kriste nejsladší!

Boleslav III. (velkým hlasem). Dík za mou dceru . . . Dík za vaši přízeň . . . Teď odveďte naše děti . . .

(Za slavnostní fanfáry vniknou mužové s pochodněmi do síně, obklíčí Tistu i Květu.)

Hlasy. Zdar! Sláva!

Hosté (s poháry v ruce k nim se druží). Je provodíme! Všichni jak tu jsme.

Boleslav III. Jděte, děti. (Tiché loučení otce a dcery, Boleslav vloží Květu Tistovi do náruče. Hudba odchází napřed, pak řada mužů s pochodněmi, Tista a Květa v jich středu, hosté s číšemi a druhá řada pochodní následují.)

Všichni. Ať žije Boleslav! Ať žije Kochan! Zdar Přemyslovcům i zdar Vršovcům!

Boleslav III. (za odcházejícími). Vraťte se, až je na práh jizby svatební provodíte... já vás zde očekávám — dnes před jitrem vás nepropustím, přátelé...

Hlasy (z dálky zanikající do hudby a hlaholu). Ať žijí! Sláva!...

Výstup 7

Boleslav, později Kochan.

Boleslav III. (dívá se za nimi). Jděte! Jděte... Já slyšel... Věčný Bože... Ten výkřik budu slyšet v smrtelný svůj zápas... Jak povídal to: „Kriste Ježíši!“... A „pomoc, vrahové... můj Kriste nejsladší!“ Jaký padl sem náhle stín tím výkřikem! Zda to slyšeli? Ne, nikdo to neslyšel... trouby a kotle přehlušily všecko... jen já to slyšel... proč já to slyšel?... „Kriste Ježíši“... Jsem tu sám a je tu tma... Světlo... pochodně!...

Kochan (vejde).

Boleslav III. (spatřiv jej, vyskočí prudce). Já nejsem vrah — já nevím o ničem...

Kochan (temně). Vykonáno...

Boleslav III. Měl's raděj' zabít jej — to bylo by odbyto stejným děsem při jednom a pro vždycky...

Kochan. To nebylo ujednáno... Ale buď bez starosti, Jaromír ti neublíží více... ale teď rychle, kde máš list.

Boleslav III. List?... Jaký list?

Kochan. Nu, Oldřichův... Jaromírovi vyrvaný...

Boleslav III. Ten mne nezajímá více... Co, Oldřich? Je hotov... dávno již hotov před Jaromírem...

Kochan. Co pravíš?

Boleslav III. Divíš se, není-li pravda? Odbyl jsem to jedním dnem. Ale sbírá se mi žluč na jazyku a cítím olovo v žilách... „Můj Kriste Ježíši“... a vrahové... Že nebyli jste raději víc vrahy než jste byli katy... ba co dím, než rasy na krvi mé..

Kochan. Sám tomu chtěl's... A jsi tak Oldřichem jist? Kde máš to psaní, ukaž je...

Boleslav III. (list mu podává). Čti sám, já síly nemám...

Kochan. Co teď mi vyčítáš, co bylo nejvroucnější tužbou tvou? Slyš raději... (Čte.) „Milý bratře, v rychlosti největší ti pozdravení posílám a prosím, bys toto upozornění k srdci vzal a dle něho se zařídil, jako já. Když jsem odpoledne před odejitím na Vyšehrad ke dvoru Boleslavově chtěje se vypraviti, do lázně vstoupil, zpozoroval jsem, že tato

přetopena jest, leč nedbaje toho příliš, začal jsem se svlékati. Snad vedro v lázni způsobilo takovou tíseň v duši mé, že nevstoupil jsem do vody více a volal jsem na sluhu svého. Nepřicházel, já postoupil a dvéře otevřel, ale v tom byl jsem dvěma zakuklenými muži, kteří nevím odkud ze zadu se vztýčili, zaskočen a pevně sevřen. Bylo třeba veškeré síly, vyprostiti se z jich objetí, pot s čela mi splýval vedrem i námahou, ale co tiskl jsem je do vnitř, přikročili mi sluhové na pomoc a s meči se do neznámých pustili, jednoho skolili, že do vany se skácel, druhý však prudce kol sekaje, k oknu se prodral, na ně se vyšvihl a skokem unikl; od pronásledujících jej, než z domu vyšli a na dvůr se dostali, víc však nebyl postižen. Vzchopiv se z leknutí, oblekl jsem se zas, opatřil dobrou zbraní a toto napsal tobě. Měj se na pozoru před bratrem a zvlášť před Kochanem. Jde o nás obou živobytí. Řekl jsem svým lidem v Praze, že jedu na Oldříš, však dle pravdy odjíždím přímo do Řezna k Jindřichu bavorskému. Buď zdráv a bedliv života. Tvůj Oldřich." — Co říkáš tomu?

Boleslav III. (vytrhne mu list). Přílišná horlivost mých lidí... Ukaž! (Roztrhne list a vrhne jej do krbu.) Kde jest Jaromír?...

Kochan. Paď v spánek... já mu dobrý nápoj dal, že zaspí bolest...

Boleslav III. Oč by lépe bylo, kdyby mrtev byl...

Kochan. Hleď využitkovati jeho spánek a odvez jej v noci na úděl jeho. Uvidíš... vše bude příšerným snem... A hleď, tys jej přece nezabil, nejsi vrahem — ale nebezpečný nebude ti nikdy víc!...

Hlasy za scénou. Ať žijí Přemyslovci s Vršovci! Všem zdar a štěstí! — Sláva knížatům!

Boleslav III. Ó, křičte! Křičte! Sláva knížatům, která se sama vraždí a odpravují potají... Slyšel's — nezní ti to výsměchem, Kochane!...

Kochan. Slyším. Dlužno vítat je a nové číše plnit a znova pít až do rána... Ať se všichni opijí, tím líp, já zatím odvezu spícího Jaromíra... a zakrvácí-li se mi na cestě, kdo může za náhodu... vrahy přece jsme nebyli a nejsme...

Hlasy (stále bližší). Ať žijí Tista s Květou!

Výstup 8

(V průvodu hudby se vracejí svatebčané s pochodněmi. Boleslav III. jde jim s plnou číší vstříc.)

Boleslav III. Dík, přátelé, za vaši vzácnou pozornost... Sedněte, prosím, a dolívejte pilně poháry, do rána zůstanem.

Všichni. Zdar! Sláva knížeti i jeho rodu!

Kochan (postoupiv ke dveřím, mezitím co si všichni s Boleslavem III. připíjejí). Jen pijte do rána — jsem zase o krok dál...

Jednání čtvrté.

Scéna:

(Dřevěná síň na dvorci Kochanově na Motole. Po stěnách lovčí výzdoba parohů a lebek. Štíty a zbraně mezi tím. Vchod v středu, z levé strany menší do vnitřních komnat. Velký krb vedle těchto dveří, hoří v něm. Pod ním lavice dřevěná, bohatě řezaná, před ní kolébka, v níž děcko spí. Naproti pod klenutým přístěnkem velký krytý stůl pln džbánů, konvic a číší, s hojnými křesly kol do kola. Při vyhrnutí opony sedí Květa u kolébky a zpívá, kolébajíc, polohlasně.)

Výstup I

Květa, později Tista.

Květa. Po zemi andělé
tmou se nesou,
sny zlaté na víčka
dětem třesou.
Hájej, spinkej,
Vršovečku,
zítra se proskáčeš
na slunečku . . .

(Dozpívala, dítě usnulo, kyvy kolébky se zarazily. Vešel Tista s kuší a toulem na zádech.)

Tista. Dobrý večer, Květo! (Odkládá zbraň.)

Květa. Ty již zde? — Právě usnul hošík.

Tista (stlumeněji). Předešel jsem otce, hosty i družinu. Chtěl jsem přihlédnouti, je-li vše, jak má být. — Vím ovšem, že's výborná hospodyně, ale pánů je víc než bývá obyčejně — a pak upřímně řečeno, zastesklo se mi po tobě i po našem dítěti.

Květa. Jak jsi dobrý a jak jste všichni hodní ke mně. Jak jsem šťastná mezi vámi!

Tista. Mne nejvíc, Květo, těší, že otec vůčihledě okřívá. O nás dva, víš, nikdy jsem starosti neměl, my si vždy rozuměli.

Květa. Máš pravdu ... my ano — ale otcové — zdá se mi, že vždy něco násilně jen stlumeného v obou burácí.

Tista. Dozvuky starých bojů, rány byť pod jizvami starých zkušeností; svědí i ty časem ještě. Musí přejíti i to, Květo. Nejednou otec mračný se vrátí z Vyšehradu, patrně rozladěn a roztrpčen Boleslavem — ale sotva uzří naše dítě, mizí vrásky, hněv prchá a často i úsměv se objeví na zbrázděné tváři jeho. To je vítězství lásky, Květo!

Květa. Zastala jsem jej předevčírem nad kolébkou. Nevěděl, že stojím mezi pootevřenými dveřmi ložnice. Stál celým tělem nachýlen a pozoroval spící dítě. Že byl skloněn, zdál se v obličeji lehce zarudlý, ale viděla jsem, že má ruce sepjaté a slza splývá do jeho vousu. Tisto, ta slza Kochanova těšila mne nad perlu v čelence knížecí! Ó, věřím, již věřím, že láska zmůže všecko.

Tista. Kéž se neklameš, dobrá ženo!

Květa. Bála jsem se pohnouti neb zakašlat, abych nevyrušila kmeta z chvíle svatého vytržení, zdálo se mi najednou, že není sám, že kol něho se rojí postavy, tmavé, světlé stíny Vršovců i Přemyslovců, žehnající děcku ze spojení našeho vzešlému, které dovedlo, co nikdo před tím ani nesnil, dvou nepřátelských rodů smíření. V té chvíli jsem byla víc než šťastná, můj Tisto... (Pláče.) Ó, že nemohla viděti to ani matka má ani bába Hema...

Tista. Matka tvá viděla to s výšin nadhvězdných... a bába...

Květa (přitočí se k Tistovi, jej objímá a k němu se tulí) Hleď, choti můj — což věčně mají trvati tyto hněvy? —

Tista. Což mohu já...

Květa. Spíš můžeš s otcem promluvit o tom —

mně příliš bolestno a též nevhodno. Kochan může všecko říci Boleslavovi.

Tista. Tak dobře jako ty sama.

Květa. Proč má úpěti a trápiti se bába a strýcové ve vyhnanství při dvoře bavorského Jindřicha? Jistě slaný je tam chléb, třeba podán byl s úsměvem nejlíbeznějším.

Tista. Tvá bába sama se vyobcovala. Boleslav jen Thidaga zapudil a nevím, který vladař by jednal jinak na místě jeho. Proč bába záležitost biskupa za svoji přijala?

Květa. Což mohla jednati jinak?...

Tista. Zrovna jako otec tvůj, milá Květo, jinak jednati nemohl. Biskup drze hovořil a všetečně — a pak, jest Němec jako bába tvoje.

Květa. V tom se mýlíš, Tisto, jako tvůj otec. Thidag je rodem Němec, ale jest především sluha boží, chce všady mír a shodu, a Hema národ svůj miluje jakoby z krve jeho byla.

Tista. O tom se, Květo, my bádati nebudeme. — Snad ten Vršoveček zde spící tyto stíny zažene... my jen cestu k tomu připravovati můžeme. Jsou tu staré a velké křivdy na obou stranách, Květo, — dík Bohu, že zatím tak vše se utvářilo, jak dnes vidíme.

(Venku zvuky rohů a ruch blížících se kroků a hovory z dálky

se blížící.) Však dej, Květo, odnésti dítě do ložnice, naši hosté se vracejí z lovu. Slyším hlas otcův na předsíni.

Květa (volá do dveří vedle krbu). Háto, pojď si pro hoška!

(Vejde Háta, chůva v bílé plachetce.)

Výstup 2

Háta, Květa, Tista, později Kochan.

Háta. Vždyť jsem si již myslila, co se to děje. — Ale za to že později usnul, jak růže se červená. Boží požehnání, paní Květo! Boží požehnání! (Sklání se nad kolébkou a vezme dítě, jež odnáší do ložnice.)

Květa (za ní). Ať se mi nehneš od něho, Háto!

(V tom vejde Kochan, ještě mezi dveřmi a střásá sníh s šuby.)

Kochan (uzří Hátu, jak dítě odnáší). Takhle nehrajeme, stará ochechule! Odnést mi vnuka, zrovna když přicházím.

Květa. Hoch usnul právě, tatínku.

Kochan. Však jej nezbudím, to mladé knížátko... Nevídáno... Ale jdi si, bábo, jdi — jakobych nemohl, kdy chci k němu. — K smíchu. — Viď, Květo?

Květa. To se rozumí, tatínku.

Tista. Půjdu vstříc hostům, by věděli, kde odložiti kožichy a zbraně. (Odejde.)

Výstup 3

Květa, Kochan.

Kochan. Tak, dobře uděláš...

Květa (odbíhá ke stolu, naplní pohár a podá Kochanovi). Budeš unaven, tatínku...

Kochan. Díky, dceruško — jakby ne... Byla to hezká cestička po hroudách — špatný lov, dítě, tuze špatný.

Květa. Ale přece se hosté bavili... doufám.

Kochan. Bavili — těžko se bavit, dítě... Abych řekl — víš, těžko mysliti na honbu, když jiné, závažnější věci hlavou letí a mysl znepokojují. Víš — Květo — já doufám jen v to vaše dítě — jen v to dítě — Kéž by jen rostlo a rostlo a my se dočkali toho, Květuško...

Květa. Co s tím myslíš, tatínku? Já ti nerozumím.

Kochan. A dobře, že nerozumíš, nebo pak bys nemohla býti tak šťastna, jako jsi se svým Tistou a svým dítětem.

Květa. Ach, ty staré stíny, tatínku!

Kochan. Ba staré... A jestli jednou to dítě to nesmíří a nesrovná vše, pak bude běda nám všem, dcero. Prosím tě, Květuško,... víš, to nebyl hon dnes — či byl to hon, ale jen tak na oko. — Mohl by se Boleslav dozvědět snadno, co bylo panstva na Motole — jest podezřivý a začal by bouřiti zbytečně. — Hon vše přikryje... Lovili, lovili... ve dne, ale večer si povíme to hlavní... odejdi, prosím tě, po večeři musíme býti sami...

Květa. Vy budete jednati proti otci mému?... Hon byl škraboškou spiknutí... Ó, nepokojná krvi Vršovců... i v rodině vlastní nové sváry rozsévati neustáváš!... Že dočkala jsem se tohoto dne...

Kochan. Ticho, Květo, ticho. — Nač to bouření bez příčiny? — My proti otci tvému, Květo, jednati nebudeme, jen o něm budeme jednati, a to musíme... Upokoj se... To dítě vaše stojí mezi vším, dceruško, a mohu-li ti něco říci, pravím ti, pokud se Boleslav proti Tistovi a krvi naší nevzpříčí, nemusíš se obávat ničeho proň; pro sebe — vůbec ne... Vlast a poměry v ní — to jest jiná stránka té nešťastné knihy, již spolu čísti musíme, a ta se tebe netýče... Však panstvo přichází. — Mlč, uvítej

hosty a pak odejdi do říše své — kněžno míru a pokoje!

Výstup 4

(Vcházejí pánové: Kolda, Přech, Zbislav, Vitoš, Mutina a jiní. Tista za nimi, pak sluhové s misami, jež na stůl staví. — Vzájemné pozdravy, úklony, rukou potřásání, hovory.)

Jedni. Bůh žehnej domu!

Jiní. S všemi budiž zdar! — Dobrý večer!

Tista. Jste vítáni všichni — prosím, sedněte!

(Všichni usedají za stůl.)

Květa. Snad bude chutnati po honu U nás se nepobízí, pánové.

Kochan. U nás jen se dolévá po staročesku.

Hosté. Díky! — Díky! (Jedí a pijí.)

Přech. Tohle byla výborná myšlenka, Kochane. Lov je lov — není-li pravda — co mezi tím si řeknem, jest naše věc a co po tom teprve...

Kochan. Bohužel, jest mnoho na poradu i úvahu společnou.

Květa (k Tistovi šeptem). Jdu se podívat k dítěti, Tisto... Šetři mého otce, prosím tě.

Tista (taktéž). Neboj se, jsem zde. (Odejde do ložnice.)

Kochan (k sluhům). Sem džbány postavte, my sami si dolejeme dle potřeby, dbejte raději, by nikdo neznámý se nevplížil do dvorce. (Sluhové poslechnou a odejdou.) Tak — —

Tista Je bezpečno, přátelé... na půl hodiny jsou rozestaveny stráže... a budou státi na místech svých třeba do rána. — Zadrží každého a včas znamení dají — bude-li třeba.

Kochan. Můžeme mluviti upřímně a otevřeně... Přátelé! Takhle jsem si panování Boleslavovo nepředstavoval a litovati budu, co vlasů na hlavě mám, že jsem tenkrát zvedl hlasu před mrtvolou Boleslava II. v prospěch Ryšavce, přátelé a sousedé milí...

Kolda. Ba, Kochane — Bůh tě ranil slepotou tenkrát... Dost jsme se všichni tomu divili, viďte?

Mnozí. Ba ano, ba ano!

Mutina. A ještě víc Tistovi a Květě — promiňte...

Kochan. To byl nejlepší a jediný čin Ryšavcův, pane ze Pšova. — Ta cesta k smíru nebyla by špatná, jen kdyby se důsledně dále po ní kráčelo a od Ryšavce byla přímo znamenitá — tolik také si vypočítá, že proti krvi vlastní já bouřit nebudu.

Vitoš. Jako on? — Viď? — Co na bratrech svých spáchal, je přece do nebes volající!

Kochan. Hm — proč? — Nenahlížím. Jsou Přemyslovci jako on — nač jich šetřiti — prodají nás Němcům, ani mísy šošovice k tomu by potřebí nebylo... Ne, těch já nelituji, ani Oldřicha ani Jaromíra — ale já čekal od něho víc, od Ryšavce! On zklamal mne i vás všecky.

Zbislav. Máš pravdu. Ani otci svému se nevyrovná, neřku-li dědovi Boleslavu Ukrutnému slavné a požehnané paměti Spíš tomuhle by se mělo říkati Ukrutný...

Přech. Lidu nemiluje...

Kolda. A panstva teprv ne. Kdy svolal sněm? — Co on potřebuje sněm? K smíchu. — Ale já dojedu na Vyšehrad a já jej přinutím, že svolá sněm, já jej přinutím!

Kochan. Budiž tedy sněm, — ať svolá sněm! — Ale jiné věci dějí se kolem nás a bez nás. Klesáme denně hloub a hloub v nevážnost sousedů. Boleslav Chrabrý mluví za nás, toho se bojí Otta, císař Německý, s tím jedná — nás velkopansky přehlíží. Tam se zakládají biskupství nová v Hnězdně a Bůh ví kde a my o tom nevíme, sami nemáme biskupa, jak se mohou pak ptáti nás? Jen srovnejte, jaká byla říš Přemyslovců při smrti Boleslava II. a jakou jest

dnes, sotva třetí rok od Ryšavcova nastolení. Ztratili jsme Krakov, celé Bílé Chorvátsko, s tíží Moravu že držíme... A on, Ryšavec? Nic a nic V pražských krčmách jest jeho bojiště a v lesích jeho dvůr. — Dnes jde svět kolem nás — nestojíme již ani o to, aby šel přes nás, a to je to nejsmutnější.

Přech. A zdá se mi to horší čím dále...

Mutina. Jak dlouho panstvo nečinně k tomu bude přihlížeti?

Kochan. Mně zprvu lákal tím, že Němcům odpíral poslušnost i daň po způsobu děda svého. — Dnes již o tom neví. — Dnes neví o ničem, věřte, jen jeho ukrutnost mluví zaň, že vůbec víme o něm po Čechách...

Vitoš. Co zbývá tedy? Ztrácí vše napořád. A kdyby sedě na svém aspoň o to se starati dovedl...

Zbislav. Snad přece bratří jeho mladší lepší jsou...

Kochan. Co Přemyslovci — Němců náhončí...

Mutina. Pak dlužno jinde ohlédnout se, nemyslíš, Kochane?

Kochan. Ba, že myslit musil jsem dávno za vás všecky. Dělejte co dělejte, není většího dnes

vladaře než Chrabrý — jest-li ten nezachrání Čechy před věčným jhem německým — nikdo víc, věřte, nikdo víc!

Přech. Pak povolejme Chrabrého...

Vitoš. Jej dlužno požádati zdvořile, by přišel vyrovnat všecky zdejší spory.

Mnozí. Ba zajisté — a vždy je našinec...

Kochan. Má víru od nás přece po Dúbravce.

Jiní. Je bratr náš...

Jiní. Tak povolejte Chrabrého!

Kochan. Jsem rád, že k témž dospíváte koncům. Však to se řekne jen: Povolejte Chrabrého! — Ale ta vzdálenost... co se vše může státi u takového zuřivce, jakým jest Ryšavec... než to provedete? Zde každý ztracený den jest ztrátou skutečnou. — Kdo má jíti do Polska s tím poselstvím? A konec konců — bude-li chtít český vínek Chrabrý sám? — To vše jsem za vás dávno uvažoval a snad nezazlíte, že jsem se zeptal dřív, než sjeli jste se u mne. Dozvěděl jsem se, že Chrabrý byl by ochoten k nám poslati svého nejmladšího bratra Vladivoje. Sám nechce, bojí se prý, aby se neřeklo, že stojí snad o vládu nad celými Čechami... ač kdyby stál, opravdu lépe by bylo, než když o ni stojí Otta neb Jindřich Bavorský.

Přech. Zajisté!

Kolda. Svatá pravda!

Vitoš. Pošleme tedy pro Vladivoje...

Kochan (usmívá se). S tím byste tedy souhlasili?

Hlasy. Zajisté! Pošleme pro Vladivoje!

Kochan. Jest na cestě již, přátelé, a do svítání jistě sem dorazí.

Všichni. Jak to? — Tys jej sám vyzval? Opravdu?

Kochan. Jak jsem řekl, vyčkejte rána a dorazí.

Všichni. Toť výborné!

Přech. Leč jak s tím na Ryšavce — víte, jak jest zuřivý a bezohledný — jak býk utržený vše kol pomlátí... zví-li to.

Jiní. Ovšem, ovšem...

Kochan. To vše se musí státi s velkou obezřetností. Co nás tu, přijdeme jeden po druhém zítra na Vyšehrad. Mne tam již naleznete. Já začnu předehru. Každý cítí nějakou křivdu od něho. — Ať se hlásí o právo své. — Všady někoho zmrzačil neb zabil, všady někomu dceru neb choť zprznil a unesl a kdo nemá nic osobního, ať přijde s věcmi obecními, proč sněm nesvolal doposud, proč soudy nekoná veřejně atd.... příčin a důvodů dost, kam pohlédnete. Brzy nás bude plná síň, budeme naléhati všichni naň, pak jej náhle obklíčíme a odzbrojíme.

co Tista zatím vstříc Vladivoji vyjede, by uvedl jej na Vyšehrad při lidu jásotu a zvonů bouření Znám Ryšavce, když dojde k nejhoršímu — jest baba — a podá se. Já řekl bych, bijte a neživte — ale slíbil jsem Květě, pokud nesáhne na krev rodu našeho, že jej budu šetřiti — a tak o to vás prosím, pohrdejte jím — ale neubližujte mu, propusťte jej mlčky, až uvítáte Vladivoje. — To mi slibte a přísahejte!

Všichni (vznášejíce poháry). To slibujeme a přísaháme...

(V tom co připíjejí si, ozve se silný štěkot psů a hlasy různé za okny. Všichni se zarazí s číšemi v rukou. Za scénou slyšeti hlas stráží. Všichni napjatě naslouchají.)

Stráž. Zpátky! Pravím ti, že nikoho vpustit nesmím do dvorce.

Boleslav III. K smíchu! — Dlouhých řečí s tebou dělat nebudu, cháme!

Stráž. Na pomoc! Na pomoc! (Je slyšet těžký pád lidského těla.) — Bože, jsem proboden. — Pomoc!

Boleslav III. (divoce). Teď snad víš — kdo jsem!

Všichni (vstanou z křesel). Ryšavec!

Kochan. Ticho!

Přech. Je pozdě!...

Kolda. Překvapil nás...

Mutina. Co dělat nyní?...

Kochan. Zatím nic. — Jsme tu po honu — a později a konečně, když nejhůř bude, uděláme zde to, co jsme chtěli udělati zítra na Vyšehradě. — Však rychle, vrata otvírají. — Což nevidíte na sněhu zážeh pochodní? — Je zde. — Sedněte a klidně jako mužové hleďte všemu vstříc. Do rána to již nějak protáhnem a do svítání je tu Vladivoj. Ticho — usedněte... Hovořte — jakoby nic...

(Stane se dle jeho slov, dvéře v prostředí se rozletí, objeví se Boleslav III. ve vlčí šubě, v pravici drží obnažený tesák.)

Výstup 5

Boleslav III., předešlí.

Boleslav III (na prahu). Takhle si musím klestiti cestu, chci-li jednou navštíviti svou dceru a svého vnuka, Kochane! Co tomu říkáš? (Rozhlíží se po županech, kteří mlčky stojí zmateně.) Aj, hostina? — Dobrý večer, pánové... Není ještě tak zle v Čechách, když se takto k hodům a besedám scházeti můžete. — Co tak zamlklí? — Překvapil jsem vás? — Či snad — ne, Kochane, to ani bych věřit nemohl, můj tchán přece nebude pikle kouti proti mně! — Tedy jen nahodilá beseda přátelská, rád to věřím a

nezkazím vám ji — Ale co tak mlčíte, u všech ďáblů...

Kochan. Odpusť, kníže, nenadáli jsme se tvé návštěvy...

Boleslav III. (ušklíbne se). To věřím rád, pane tcháne. — Ale nevadí. — Nebudu překážet. Jen číš medoviny a půjdu o dům dále — zpátky domů.. Jen Květu chci vidět a svého vnuka — to přece mi dovolíš, starý medvěde, co?

Kochan (naplní po kraj pohár a podává jej Boleslavu). Na tvé zdraví — můj kníže!

Boleslav III. (nasadí pohár ke rtům — zarazí se, dívá se na všecky kolem). A co tu vlastně děláte, pánové?

Tista (vstane). Mně sluší jako domácímu pánu odpověď knížeti. Sezval jsem milé sousedy na hon. Po lovu jsme zasedli k večeři — toť vše.

Boleslav III. Milé sousedy, Tisto, jak do úst si nevidíš! Toť celé Čechy jsou sousedstvím Motolského dvorce! Aj, pán ze Pšova i pán z Tuhoště, pán z Dřevíče i pán... jak bys byl českým vévodou, Tisto, a odbýval za mne sněm, který nesvolávám... skoro tak mi to připadá... A proč jste řetězem stráží obstavili dvorec? Proč jsem já kníže nemohl se dostati přes práh vlastního zetě? — Proč to

dlouhé mlčení uvnitř, než jsem vstoupil? — Proč teď jste zamlklí a zaražení?! Baby a zrádcové všichni! — Pikle zde jste strojili — rozumíte? Žádný lov, leda ten, že zvěří jsem byl já — není-li pravda? — Kde máš svou ženu, Tisto, kde máš svého syna? Já sem přijdu a musím tesákem si vrata otvírat, musím dřív chlapa skácet k zemi — než mohu o krok dál — tohle přivítání mi, Kochane s Tistou, ještě vysvětlíte!

Kochan. Řekl to Tista — nic jiného nebylo — než lov a večeře po něm.

Boleslav III. A já vám pravím, že bylo víc! Že jsem náhodou padl v doupě spiklenců místo k teplému krbu dcery a zetě. Vyvraťte mi to — můžete-li.

Kochan. Mluviti o obecních záležitostech, nám županům a vladykům přece zakázati nemůžeš.

Přech. Zvlášť když sněm po celý rok nesvoláš...

Boleslav III. Pak si ho svoláte sami — jak jsem pravil, není-li pravda? U sta hromů! Tohle trpět nebudu! (Mávne tesákem a hodí jej celou silou na stůl mezi příbory a číše.) Takhle jsem vpadl mezi vás, není-li pravda? Psi, lotři, zrádcové!...

(Všichni vyskočí z křesel při dopalnutí tesáku na stůl, většina jich sáhla k mečům, mnozí tasili.)

Přech. Běs vjel do něho!

Mutina. Chraňte životy!

Kochan (silným hlasem). Ticho! — já mluvím! — Sedněte na svá místa. (všichni poslechnou.)

Boleslav III. Chci viděti svou dceru! — K vůli té jsem přišel.

Výstup 6

Květa, předešlí.

Květa (která se objevila na práhu ložnice při úderu tesákem o stůl, letí k Boleslavu III.). Zde jsem otče!

Boleslav III. (chytí ji za ruku a táhne ke krbu). Dítěti snad ještě věřiti mohu... Květo, je to zde vskutku večeře po lovu?

Květa. Ano, otče — nevím o jiném...

Boleslav III. Před tebou asi nemluvili...

Květa. Jen se upokoj, jsi přece u nás, jsi doma... tatínku...

Boleslav III. Doveď mne k tvému dítěti... Chci je viděti a odejdu hned. — Nezdržel bych se tu vteřiny více... Ó, co mne to jen dnes chytlo a přemohlo, chtít viděti tebe a dítě!... Snad to zle od-

pykám. — Ale budiž. — Musil jsem vás vidět. — Pojď...

Květa. Hošík spí tatínku...

Boleslav III. Neboj se, nevzbudím jej... Jen vidět jej chci — pojď!

Květa. Ale tiše — prosím tě...

Boleslav III. Ano, tiše — kdož ví, nebudu-li stínem za hodinu — půjdu tedy jako stín. — (Odejde s Květou do ložnice, jejíž dvéře zůstanou napolo otevřeny.)

Výstup 7

Ostatní bez Boleslava III.

(Všichni mluví teď rychle stlumeným hlasem.)

Přech (zvedne se stolu Boleslavův tesák). Teď jest v našich rukou — je odzbrojen. — Teď se jej zmocníme a do rána je tu polské vojsko a Vladivoj.

Kochan. Já ustupuji — dělejte si, co chcete. — Jest u mne. — Sklání se nad mým a nad svým vnoučetem. — Kdo máte síly, teď, kdy snad je líbá, kdy měkčí cit v něm hovoří, dělati se jeho soudcem a katem? Já nemám té síly a jsem zšedlý zločinec...

Mutina Byla by ovšem chvíle...

Vitoš. Snad nevrátí se více podobné —

Kochan. Ale já bych té síly neměl — teď aspoň neměl.

Někteří. Já rovněž ne, já rovněž ne...

Přech. Tohle jest falešná citlivost, Kochane. Nepoznávám tebe. Má pravdu Vitoš, chvíle dnešní se nenavrátí více. Jest beze zbraně, jest otřesen mocnými dojmy...

Kochan. A proto bylo by zbabělostí přepadnouti jej zde a teď. Přijde sem, k své dceři a k svému vnoučeti, pln důvěry a má být zaskočen jako rys v pasti, to není bohatýrské, přátelé.

Přech. Pak sami jistou výhru z ruky pouštíme. Buď teď neb nikddy!

Všichni. Má pravdu Přech, buď teď neb nikdy!

Kochan. Je mi líto, přátelé a sousedé, že tenkrát s vámi souhlasiti nemohu. Bylo by zradou, co zamýšlíte. Dělejte, co chcete, ale já na tom podílu bráti nemohu. — A říci mu to musím, jak vyjde od svého vnoučete; nechci státi před ním jako zrádce ani jako zbabělec. Jak jsem pravil, dělejte, co chcete, ale ne v mém domě a ne v mém území — tam jest a musí býti nedotknutelným každému, kdo chce zů-

stati mým přítelem Od toho neustoupím, ustoupiti nemohu.

Přech. Nahlížím to, Kochane. Ale jedno ti řeknu, čemu odporovati a brániti nemůžeš. Je tvým hostem, pravda, a host byl svatý vždy otcům. Sotva však překročí území dvorce tvého, nikdo jej více neuchrání před námi... ani ty ne, ani Tista, nikdo.

Kolda. Opusťme dvorec Tistův a vyčkejme knížete cestou, jak překročí území Kochanovo, jest náš.

Kochan. Jako loupežníci u cest, ne? — Srovnáte-li to s ctí svou...

Přech. Pak řekni sám, co nám zbývá...

Mutina. Rychle dáti se na pochod odtud a vyjíti vstříc polskému vojsku, zítra pak vykonati na Vyšehradě všecko dle prvního plánu Kochanova.

Vitoš. Má pravdu Mutina...

Kochan. Utéci před ním jak baby — ne? Málo důstojné českých pánů...

Zbislav. Ale pak řekni sám, co zbývá?

Kochan Jednati otevřeně. Postavte se kol dveří a až půjde odtud, předstup každý a vrhni mu svou obžalobu v tvář, ale nikdo nevztáhniž ruky proti němu. Ať odejde volný!

Přech. To jest — povězme mu vše napřed, na čem jsme se usnesli než přišel. Do rána sebere

vojsko, zavře se na Vyšehradě a nevím, jak bude vhod Vladivojovi, když byl námi povolán, rvát se o každou píď půdy.

Kochan. Neříkám, byste mu říkali, co chcete udělati zítra, žádám jen o volný odchod pro něho z domu a území svého... Tiše, on se vrací. Jednejte jak muži...

(Všichni se seskupí cestou od stolu ke dveřím, z ložnice vyjde Boleslav III., za ním Květa. — Boleslav III. zarazí se, vida pány u dveří.)

Výstup 8

Boleslav III., předešlí.

Boleslav III. Chápu... Čekáte na mne... Nepřejdu asi živý tento práh...

Květa. Co to povídáš, otče — vážně to ani mysliti nemůžeš.

Boleslav III. Květo! Dcero! — Byl to krásný sen, ta chvíle nad kolébkou... ale teď jest hořké probuzení... Nu, co mlčíte všickni? Kochane, tak jindy hovorný... Přechu... Mutino, a vy všickni... Každý třímá jilec meče svého, neb drtí tesák po boku svém... jen já jsem bez zbraně... Hleďte —

tak odcházím... Ne kníže, člověk jen, děd od vnoučete a otec od dcery... Dobrou noc, pánové!...

Květa (vrhne se mu k nohám). Otče, neodcházej takto... Kam chceš do tmy a do noci... Zůstaň u nás... u svých...

Boleslav III. (zvedne ji a položí Tistovi do náručí). Tam je tvé místo, Květo... (Přeletí zrakem všecky pány a pak praví ke Kochanovi). A teď mi řekni do očí, že tohle nebylo dobře sjednané spiknutí?

Kochan (mlčky hlavu odvrátí od něho; pánové opouštějí dvéře a couvají ke stolu, Boleslav III. odchází mlčky s hlavou vzpřímenou).

Jednání páté.

Scéna:

(Krajina pod hradem Tuhoštěm. V pozadí hvozd, z něhož hradní valy vyčnívají. Na mýtině stany. V popředí větší stan s orlicí svatováclavskou, před ním lavice. Na levé rozložitý buk. V pozadí rozptýlené vojsko tábořící. Mezi českými vojíny Bavoráci.)

Výstup I

(Vystoupí provázeni četou vojska při zvuku trub a bubnů Oldřich a Jaromír v plné zbroji, za nimi biskup Thidag a kněžna Hema v obleku cestovním. Za nimi pánové českého poselstva.)

Hema. Zas jednou ve vlasti! (Klekne u políbí zem.) Bůh přece vyslyší ty, kdo jej vzývají, není-li pravda, otče biskupe! (Vstane.) Co jsem se namodlila o tento okamžik! A nyní vracíme se opět, slyšíte, děti, vracíme se k lepšímu životu a lepší snad budoucnosti! Polibte tu zem jako já, jeť svatá již svým utrpením.

Jaromír (klesne a líbá zemi). Zdráva's, matko!

Oldřich. To se ti, věřím, lehce líbá, když vracíš se vladařem. To bych také dovedl, být na tvém místě. (Klekne.) Ale já to učiním i tak, když si matka to přeje. (Políbí zemi.) Zdráva's, macecho!

Hema. Zas se ozývá v tobě Přemyslovců nenasytná a závistivá krev! Co může za to vlast, že panstvo Jaromíra na trůn volá? Jste oba synové moji a buďte rádi, že jednou Bůh se smiloval a ukrátil dny vyhnanství našeho.

Jaromír. Bratře, já milerád vládu tobě popustím. Já za to nemohu, že panstvo mne povolává. Budu spokojeně žíti na svém údělu jako dřív, jen když budu míti vědomí, že lépe se daří druhým krajanům pod vládou tvou než pod žezlem Ryšavcovým. Uznávám rád nároky tvoje. Jsem ovšem starší, ale netajím ti, že ty k vládě lépe se hodíš. Jsem bratrem hanebně zmrzačen.

Hema. Ó, nepřipomínej den života mého nejnešťastnější! Tenkrát jsem proklínala život, jenž tebe nosil i katana tvého, můj dobrý synu!

Jaromír. Nač to zapírati, co stalo se, co každý ví, co se nedá napraviti více. Zda rod panovničí mohu já založiti? A pouze po vládě pro sebe netoužím. Než by vzplanouti měla mezi námi nová svárů pochodeň, než by se měly opakovati staré války do-

mácí, zříkám se práva svého, že starší jsem, z duše rád. Slyšíte to, poslové čeští, před matkou svou i biskupem Thidagem to opakuji. Dejte vládu Oldřichovi, jest mladší, silný, svěží, jest bojovnější a výbojnější...

Hema. Mé dobré dítě! V tobě jsem se nikdy nezklamala, Jaromíre!

Oldřich. K smíchu! Což je to možné? Poselstvo české povolalo bratra, mne nikoli...

Jaromír. Ale bratr může dobrovolně ustoupiti tobě — kdo mu v tom zabrání?

Hema. Jen bude-li to vhod těm, kdož vyslali poselstvo!

Náčelník českého poselstva. Jasná kněžno! My jen vyřídili své poslání, které nám sněm vyšehradský uložil po smrti Vladivojově. Sněm dle zákona jednal, volaje nejstaršího po Ryšavci My jiného říci nemůžeme, než co jsme vyřídili.

Thidag. Nejlépe bude, když zatím dobrý Jaromír hlasu sněmu poslechne. Na Vyšehradě, až na trůn otců zasedne, ať k panstvu a lidu promluví dle hlasu srdce svého. Že moudře jednati bude, ukazuje jeho šlechetnost mysle a láska k národu.

Hema. Díky zatím vzdávejme nejvyššímu vladaři, že věci tak se obrátily.

Jaromír. Bratře Oldřichu! Mohla se trpkost usadit v tvé duši, ale nesmí déle tam býti domovem Přijímám-li dle rady otce biskupa žezlo vlády z rukou českého poselstva, beru je dle slibu svého jen prozatímně, než na Vyšehrad dorazíme a vlády se ujmeme. Ale abys viděl, že poctivě a upřímně jednáme, jmenuji tě vůdcem a vrchním velitelem této naší výpravy do vlasti, až do té doby, než ti sám odevzdám lýkové střevíce Přemyslovy. Jsi již spokojen takto?

Hema. Uznej přece, Oldřichu, dobrou vůli bratrovu... Nesmějí již opakovati se věci z dob minulých.

Oldřich. Máš vůdce zapotřebí, vidím tvou tíseň a poslechnu. Mohu tedy s vojskem naším i s posilou bavorskou nakládati dle libosti? Jinak bych vůdcovství přijati nemohl.

Jaromír. Mé slovo platí, bratře. Rád ve všem tě poslechnu i rady tvojí

Oldřich. Jsi-li správně sněmem vyšehradským na trůn povolán, pak nesmíš jako posud vplížiti se do země jako plachý vyhnanec — musíš vystoupiti silně, sebevědomě, okázale. Cestou musíš přinutiti k sobě pluky a davy. Hrady župní tobě se podati musí zjevně a věrně a posádkou musí rozmnožiti

tvou hotovost. Jak velká řeka musíš zatopit vlast a do Vyšehradu slaviti vjezd jako vítězící slunce nad změtí mlh a spoustou mračen.

Thidag. Má pravdu Oldřich úplně... Já návrat jiný ani představit si nedovedu.

Oldřich. Hleď, z lesů vyzírá tvrz Tuhošťská. Nezeptal jsi se ani, jakého jest župan smýšlení. Pošli tam hlasatele s trubači a vyzvi jej k přiznání. Jde-li s tebou, dobrá, ať pohostí naše vojsko do rána a zásobí je potravinami, i zbraně ať přimnoží. Je-li snad proti nám — kdož ví, v Čechách jest všecko možné — pak musíš jej za zbůjníka prohlásiti, na hrad udeřiti, jeho se zmocniti a jej zapáliti, by hlásal do kraje, co se stane všem, kdo pozvednou se v odporu proti tobě. Tak se vstupuje do země, kam jsme byli povoláni za vladaře.

Hlasy z tábora. Výborně promluveno! — Jdeme, Oldřichu, za tebou.

Jaromír. Buď tedy tak laskav a vyšetři mínění Tuhošťského. — Do rána zde beztoho zůstaneme.

Oldřich (k vojsku). Pojďme, přátelé! (Odejde s družinou.)

Výstup 2.

Předešlí bez ~~Boleslava~~ a vojska.

Thidag (dívaje se za ním k Hemě). Rozený válečník, kněžno. Jak nestejné jsou povahy dětí i v jedné rodině.

Hema. Žel, že jest mysle tak divoké a nezdolné. To vše po dědovi, otče, po otci spíš jest Jaromír.

Thidag. Jednal's šlechetně, kněžici, vůči bratru svému. Jistě bude ti to na věčnosti k zásluze připočteno. Tvá prabába Ludmila jistě se usmívala nad tím v nebesích.

Jaromír (trpce). Což mohl jsem jednati jinak, biskupe? Což mi není od nešťastného dne svatby sestřiny zahalen celý svět černým rubášem? Co můj celý nynější i další život? Což nevidím, že ucpán jeho zdroj dále téci nemůže a jen do sebe se obrací kalným močálem? Fi — neveleb mou ušlechtilost tak příliš, Bůh ví, že nebylo by jí, kdybych takový mrzák nestál před tebou!

Hema. Skutek tento Ryšavci ani Bůh odpustiti nemůže. Ó, chápu, svatý biskupe, že cítí Jaromír, jakým močálem jest život jeho... Jsem matka a nechť hory zármutku a moře trudu přineslo mi ma-

teřství, cítím, že byla jsem přece řekou, nesoucí na vlnách svých hrdé koráby, spějící za velkými, byť neznámými cíly a účely. Život ubohého Jaromíra jest osamocenou a opuštěnou tůní v poušti, až já, ta jediná vrba, která se nad ní sklání s bolestí, až ta padne — pak bude docela sám s tou kalnou, smutnou vodou svých opuštěných a bezútěšných dnů.

Thidag. Ale nad tmavou, opuštěnou tůní mohou růsti bílé lekníny andělských ctností a čisté lilie odříkání a svatosti. Dnes vynořil se úmyslem jeho z těch hlubin bolesti a odříkání první ladný rajský květ, ó, kněžno, za Ryšavce Bůh ti splácí tímto dítětem! Však co to vidím. — V průvodu několika zbrojnošů tam přicválal jezdec, sestupuje s koně, odevzdává jej průvodcům a sám rychle sem se blíží. Jak mi jest povědomý...

Jaromír. Má šat polských zemanů.

Hema. I mně jest známý. — Ovšem — Soběbor..

Thidag. Bratr svatého Vojtěcha! Máš pravdu, utekl se na dvůr Boleslava Chrabrého hned po řeži Libické. — Jak teď přichází do Čech?

(Vstoupí Soběbor.)

Výstup 3

Soběbor, předešlí.

Soběbor. Bůh s tebou, jasná paní! I s tebou biskupe! (Ukazuje na Jaromíra.) To kněžic?

Hema. Kníže, Slavníkovče — právě sněmem vyšebradským zvolený a k vládě povolaný.

Thidag. Na cestě tam nás vidíš... Odkud sám ty jdeš?

Soběbor. Od Měška — jejž Chrabrým zvou. To se, kněžno, divíš, jak se setkáváme po letech!

Hema. Nepřipomínej dnů hořkých bolestí, Soběbore. Ty nevíš, jak nebožtík můj choť — dej mu odpuštění vin všech vladař Nejvyšší — řeže libické z celé duše v posledních letech života svého litoval. Ty nevíš, co nocí v slzách na modlitbách strávil...

Soběbor (trochu ironicky). Ovšem, neslul nadarmo Pobožný!

Hema. Vidím, že's trpkosti se nezbavil, Soběbore. Nemám ti to za zlé! Bylo zle rodu tvému ukřivděno na Libici, ale věř, když ti pravím, že větší vinu toho nesli Vršovci a celou že odpykal dobrý Boleslav. Vím z jeho úst, že před smrtí zakládal klášter v Davlích v oběť očistnou za vraždy na Libici spáchané...

Soběbor. Mé ubohé bratry, žel, tím nevzkřísil, ni celý rod náš z kořen vyhubený. Ó, celý, celičký!

Thidag. Jak to, Soběbore?

Soběbor. Jen Vojtěch s Radimem, náhodou že v Římě meškali, ušli tomu hroznému krveprolití. Ostatní všichni zabiti, zabiti... všichni do jednoho!

Hema. A což ty sám? — Ty ničím nejsi?

Soběbor (s trpkým úsměvem). Od noci té jak podťatý jsem kmen. Víc síly necítím, ni odvahy, rod znovu zakládat, na který Bůh své kletby pečeť položil.

Thidag. Nerouhej se, vladyko! Rci raději pečeť svého požehnání. Jsi přece bratrem Vojtěcha i Radima, mužů božích a ze všech vyvolených!

Hema. Odpusť, Soběbore, staré hříchy otců! Jsme všichni lidé a křehci. Jedině čistý jest Bůh! Nemysli si, že není spravedlivý. Neříká nadarmo lid, že peče oplatky. I mně jich napekl za zločin libický, že zdálo se mi někdy, že jich celá náruč má neunese! Jen uvaž smrt mého chotě, pak náš útěk s Thidagem do ciziny, leta vyhnanství a chléb z milosti — třeba sebe vlídněji podaný — přece chléb z milosti při dvoře bavorského Jindřicha, pak doma pusté řádění Ryšavcovo, útěk Oldřichův pro nástrahu o jeho bezživotí, zmrzačení Jaromírovo bratrem bezcitným, nad-

vláda Vršovců doma a hrůzo — sňatek vnučky mé se synem Kochanovým — rci, zda to nepadala rána za ranou na mou ubohou, šedivou hlavu? A já ji — Thidag ví — vždy jen sklonila hlouběji, šeptajíc sobě, tohle jest za Spytimíra, tohle za Pobraslava, tohle za Pořeje, tohle za Čáslava a všecky za bolest, již vytrpěli Vojtěch, Radim a ty, Soběbore! Ó, byl's krutě pomstěn v celém rodu svém, vladyko, nevyčítej víc, nežel víc, co patří minulosti, a podej mi smířen ruku. Jsme oba psanci a žebráci dnes, ale Bůh peče oplatky, nám jich napekl a napeče jich ještě Kochanovi a celému jeho bídáckému pokolení My jsme již své odpykali, Soběbore!

Jaromír. Jak se do Čech vrátíme, vše tvé statky ti navrátím, Soběbore. To dávno jsem si v duchu přísahal. Váš rod není vyhuben, váš rod, jenž dal zemi Vojtěcha a Radima, nesmí tebou vyhynout.

Soběbor. Ctím tvou dobrou vůli, kníže, a tobě děkuji, jasná paní, za každé slovo tvé. S jaké výše se rozhlíží tvůj duch, ó, kněžno, a jak objímá vše v srozumění celku přes čas i prostor. Toť úděl všech, kteří mnoho trpěli. Ale, bohužel, kníže, já se do Čech nenavrátím víc, jsem v službách Boleslavových, přijal mne od prvního okamžiku našeho rodinného neštěstí, a nevděk byl by, přecházeti od něho

jinam. Zůstanu při něm. Nejlepší leta minula mi ve vyhnanství, pro zimu života podstupovati nové boje, silným dost se necítím.

Hema. Tak tedy tebe posílá k nám Boleslav Chrabrý?

Soběbor. Ano, řekl jsem již, že jsem v jeho službách. Kněžno — promiň, že vzpomínky z minulosti odvedli nás příliš daleko od věcí přítomných. Ale jedno přece způsobily dobrého, že jsem se naučil tebe vážiti si, kněžno, a ctíti tebe srdečně. (Chopí jí ruku, již políbí.) Zmizela již slovy tvými všecka trpkost z mé duše a budu aspoň zámyslů Boleslavových poslem nestranným.

Jaromír. Mluv, prosím...

Soběbor. Dříve musím vám říci, kněžno i kněžici, že Ryšavec mešká při dvoře Měškově.

Hema. Věčný Bože! Jak to možná? Vždyť přece byl vězněn u franckého vévody?

Thidag. Sám jsem jej viděl v Svinibrodu, když jsem u Hezila žádal pomoci proti Vladivojovi.

Soběbor. Nevím, zda prchl, či zda jej Hezil propustil dobrovolně. Náhle se objevil sedraný a schátralý u nás, kajicně vydával se v plen a vazbu Měškovu, všeho litoval a sliboval polepšení. Měšek

odpovídal vyhýbavě, nevěřil patrně jeho úlisné výmluvnosti. Zlobilo jej nejvíc, že se zprvu v Německu pomoci dovolával, vždy, jak u všech Přemyslovců obyčejem, u cizinců.

Thidag. Však také Vladivoj, vlastní bratr jeho, o nic lépe nečinil, sotva pomocí Vršovců se na Vyšehradě ohřál, již pospíšil za Jindřichem II., škemraje o ochranu, ba sám se nabízel, platiti poplatek, ač přece mohl státi za ním vlastní bratr, velký a mohutný král polský.

Hema. Jakých již od času sv. Václava výčitek přinesl tento poplatek Přemyslovcům!

Soběbor. Proto právě opustil Měšek vlastního bratra a nemíchal se do věcí českých. Stál klidně stranou. Ale Vladivoj brzy dovladařil. Povídají, že se upil — namíchal prý mu Ryšavec před útěkem svým z Vyšehradu jedu do zásob vína. Teď Ryšavec na Měška znova doléhá a nabízí se platiti mu týž, ba větší poplatek sám, jen když mu opět v Čechách k trůnu pomůže.

Hema. Toho Bůh nedopouštěj! Ryšavec by se mstil teprve, zle by se mstil za svoje vyhnání!

Soběbor. Mstil by se jen na Vršovcích, a ti by to zasloužili. Bylo by, kněžno, zase nových oplatků,

snad se z takových oplatků vlastně skládají celé dějiny člověčenstva. — Ale my toho nezměníme.

Hema. A ty jsi přišel, vladyko?

Soběbor. Jak pravím. Měšek kolísá, nevěří Ryšavci a teprve nerad by viděl, kdybyste starý poplatek chtěli platiti vy německému králi. Nezapomeň, kněžno, že velký a dávný jest jeho sen o velké říši slovanské na východě a že my Češi vždy jsme byli tou hrází, o kterou se vyplnění tohoto snu tříštilo.

Hema. Ten sen neměl on první. I děd Boleslav celý život mu obětoval. Ale rvát se, ustavičně se rvát... a ta nešťasná poloha naše, Soběbore, znaví to všecko konečně...

Soběbor. A raděj si bídné živoření vykupujeme. Nu, jak myslíte...

Thidag. Měšek by zamýšlel?

Soběbor. Zdá se mu přirozenější, že máte-li již platiti poplatek, proč jej tvrdošíjně Němci platíte.

Hema. Ty myslíš, že jho polské méně by tížilo? Jho jako jho, milý příteli. Ale věc zasluhuje vážné úvahy. Měšek tedy posílá tebe...

Soběbor. Pamětliv toho — jsou vlastní jeho slova — že Ryšavec vždy byl vyplnění jeho snu

o velké říši slovanské z všech nynějších Přemyslovců ne bližší, nebránil by se tomu, vzíti jej v ochranu ještě jednou, aby proti Němcům nabyl pevnější hráze na východě. Snad by tuto pomoc poskytl i Jaromírovi neb Oldřichovi, kdyby uznali jeho nabídku a slíbili týž poplatek, jejž do Němec odváděli jste tak ochotně.

Hema. Tolik let nás Němec hostil při dvoře svém, dal nám značnou posilu na cestu k návratu a my teď proti němu a s úhlavním nepřítelem jeho se máme postaviti? Nejsme li vždy míč v hře dvou mocností? — Jsem již příliš stará, milý příteli — ať si rozhodnou synové — ale z návratu Ryšavce ničeho dobrého pro Čechy si neslibuji. Úzký pruh modrého nebe ukázal nám po dlouhých mračnech Hospodin a poselství tvé zakaluje i ten novými chmurami...

Soběbor. Jsem hotov se svým posláním, kněžno. Dle pravdy vše Měškovi vypovím. Buď zdráva, Bůh s tebou!

Hema. Však nevyslechl jsi posud synů mých, Soběbore. Mluv, Jaromíre, tys sněmem zvolený a povolaný kníže, a hle, tam se vrací Oldřich s mužstvem svým!

Výstup 4

(Vstoupí Oldřich, veda s sebou Kruvoje, župana Tuhošťského, za nimi vojsko.)

Oldřich. S radostí župan Kruvoj k nám se přihlásil, matko, a přichází pokloniti se Jaromírovi.

Kruvoj. Vítám, jasná kněžno, den osvobození otčiny ze spárů Ryšavce a hlásím se se 400 mužů a potřebnými zásobami. Rád se k vám přidružím.

Hema. Díky, vladyko! Zde Jaromír, tvůj kníže!

(Ruce si oba podávají.)

Oldřich. Budeme-li takto postupovati, matko, spočítal jsem, že nejmíň s 2000 mužů na Vyšehrad přirazíme.

Soběbor (s úsměvem). A to nazýváš snad velkým vojskem, kněžici?

Oldřich. A kdo jsi ty, jenž tak drze v řeč naši se pleteš?

Hema. Odpusť, vladyko — nebyl zde Oldřich, když jsi přišel. (K Oldřichovi.) Toť Slavníkovec Soběbor, nejstarší bratr biskupa Vojtěcha — přichází od Měška polského se vzkazy důležitými. Cti v něm posla velkého souseda, synu.

Oldřich. A co nám přináší posel velkého souseda našeho?

Hema. Nabízí —

Soběbor. Odpusť, paní — nenabízí, kde moh' by poroučet

Oldřich. Poroučet? Komu? — K smíchu. Ale to se týče Jaromíra zde — my, totiž já a vojsko, potáhneme dále k Vyšehradu... pane Soběbore...

Hema. Kam chce Měšek uvésti Ryšavce, jenž jest ochoten mu dávat roční poplatek.

Oldřich. U sta hromů, matko — Ryšavce! — A jak se zdá, s velkým vojskem, když nad mým se usmíval?

Soběbor. S vojskem, na které nejste zvykli zde v Čechách ani u vašich přátel německých.

Oldřich. Co tomu říkáš Jaromíre? Tys kníže zvolené a povolané. Ty mluv!

Jaromír. Jsem stejného s matkou smýšlení. — Jho jako jho. Jedno polské, druhé německé — jho obojí.

Oldřich. Ale my nechcem jha více!

Thidag. Německé již znáte. Spokojí se s poplatkem a vás vévody dále ponechají. Co dá Polák, nevíte. Od Němců, věrně-li při nich vytrváte, i poct a hodností říšských nabudete... tam splynete krůpějí a v posledním boji, jenž pak mezi Německem a Polskem vzplanouti musí, stejně zahynete.

Hema. Sobèbore, mluvil's jako muž šlechetný. Chceme v dobru vyjíti se sousedy všemi — ale jak nahlédneš, znaje postup všeho od smrti Boleslava II. — Ryšavce ať nám Měšek do Čech nepřivádí. Žel Bohu, že vlastní matka o to prositi musí. Vzpomeň, co byl hotov učiniti Oldřichovi a co učinil Jaromírovi. Řekni Měškovi, že Jaromír je ochoten k smíru s ním za každou cenu, ale že nemůže vzpírati se proti nadvládě bližšího a silnějšího souseda německého, jenž se k nám tak dobrým po léta ukázal. — Ó, Bože zástupů, tak malá přece není tvoje zem, aby nemohli klidně vedle sebe žíti všecky děti tvoje bez nadvlády silnějšího v lásce jen k sobě a k Tobě spojeni! Proč stále ty boje a zápasy ustavičné?

Soběbor. Šlechetná kněžno, cítím pravdu i lítost slov tvých — ale co mohu zde sám? Jsem, Bohu žalováno, nástrojem pouze v rukou silnějšího. Ale nelituji této chvíle — poznal jsem tebe blíž a věř, že bude více klidu v mém srdci ode dneška. Buďte zdrávi všickni. Vyřídím Měškovi vše dle pravdy a dá Bůh, že se jednou na Vyšehradě veseleji shledáme. S bohem, knížata, i ty, biskupe! (Ukloní se a odchází k svému lidu.)

Výstup 5

(Předešlí bez Soběbora a jeho družiny.)

Thidag. Nepochybuji, že Měšek Ryšavce zpátky do Čech uvede a nastolí. Ale pak pomoz Bůh všem věrným Čechům.

Hema. A co my počnem?

Kruvoj. Vyčkejte, jasná paní. Můj hrad, tobě i kněžicům se vším pohodlím opatřen, váš příchod očekává. Uvede-li Měšek Ryšavce do Čech opravdu a přijde-li, jak Soběbor praví, s vojskem velikým — moudřejší bude ustoupiti opět do Bavor, jste tam za několik hodin odsud a opět nadále v bezpečí. Nestane-li se tak, máte vždy volnou cestu k Vyšehradu před sebou.

Thidag. To moudrá rada...

Hema. Díky, šlechetný vladyko.

Jaromír. S radostí přijímám tvé pohostinství, župane!

Oldřich. Zatrubte na pochod ku hradu. My tebe a ty nás chrániti budeme.

Hema (s pohledem k nebi). Tak s úskalí na úskalí zmítáš lodicí naší, ó Pane!

Thidag. Však dovede nás v přístav, když se nejméně nadějeme, kněžno!

(Troubení. — Odcházejí směrem k hradu Tuhošti.)

Proměna.

Scéna:

(Hodovní síň na Vyšehradě. V pravo velké obloukové okno, vedoucí na nádvoří hradní. Stoly přikryté příbory, konvicemi a poháry. Vše k hostině schystáno.)

Výstup 6

Vstoupí Zbyhněv, uváděje dva starší měšťany z venkova.

Zbyhněv. Nu, v čas a dobře jste se do Prahy vypravili. Dnes něco uvidíte. Ale jen na chvilku vás mohu semhle postaviti. (Vede je k oknu.) Uvidíte průvod, jak se bude vracet sem od sv. Víta, kde byl Jeho Milost Boleslav III. právě znovu nastolen. — Snad konečně přišel do rozumu, a Bůh dá, že lepší časy nastanou ubohé české zemi!

I. měšťan. Nu, tedy zas Ryšavec. — kníže jako kníže, vojvoda jako vojvoda, jen daně a berně a poplatky stejné pořád... he he, to již známe...

2. měšťan. Spíš větší, kmotře, spíš větší...

(Zvony zazní, hudba vzdálená se blíží. Ruch a šum zástupů.)

Zbyhněv. Již jdou. Teď oči na vrch hlavy, sousedé! Vojsko napřed dělá pořádek.

1. měšťan. Ale to nejsou naši...

Zbyhněv. Ovšem, nejsou, protože jsou to Poláci, kmotře. Boleslav Chrabrý, velký kněz polský, uvádí zpět našeho Boleslava.

2. měšťan. Rozumím, rozumím, to se tu páni Dobrodějové budou zas roztahovat.

Zbyhněv. Inu budou — něco za něco — jinak to není na světě. Ale teď pozor!

1. měšťan. Zlata a třpytu, až oči přecházejí, to jest pravda.

2. měšťan. Ale to volání nezdá se mi tak nadšené; byl jsem ještě kluk při nastolení Boleslava Pobožného, ale, panečku, to byl jiný hlomoz a hlahol...

Zbyhněv. Nedivte se. To byly jiné časy. Tady přece mnozí těžce nesou, že se Ryšavec vrací — ti nekřičí, jen zuby mlčky zatínají — k dobrému to beztoho nebude. Ale koukejte raději — teď jde naše panstvo...

1. měšťan. Jsou chlapíci... to je pravda.

2. měšťan. Pan Kochan z Vršovců —

Zbyhněv. Ba a Tista za ním, jeho syn.

I. měšťan. Přech ze Slaného...

2. měšťan. Náš pan Kolda.

Zbyhněv. Ba, Božepor z Kněževse, Vitoš z Prácbně, Mutina ze Pšova, Kruvoj z Tuhoště — nu, těm všem nebude dvakrát milo, jíti dnes pod nebesy vedle Jeho Milosti knížecí...

I. měšťan. A proč, strýčku?

Zbyhněv. Inu, každý má nějaký ten škraloupek u Jeho Milosti, kmotře. A to víte, páni nezapomínají. Tihle skoro všichni, jak jdou vedle sebe, pozvali na Jeho Milost nebožtíka Vladivoje polského, když tuze moc již vyváděl, když ani jednou sněm nesvolal, když dvorce jejich vypaloval a lidí jejich věšel a ženy a dcery unášel a sváděl. — Teď to mají. — A pan Kruvoj z Tuhoště ten docela hostil a přechovával na svém hradě starou kněžnu Hemu a bratry Oldřicha a Jaromíra, když vytáhli do Čech po smrti Vladivojově. To všecko ví Jeho ryšavá Milost a sotva to zapomene. Páni tak lehko nezapomínají, sousedé!

I. měšťan. Hle, pážata nesou nebesa, pod nimi ten velký s šedým, dlouhým vousem vedle knížete. — Kdo je to? Vypadá, jako by jemu to vše platilo a ne Boleslavovi.

Zbyhněv. To jest Soběbor, Slavníkovec. Nejstarší bratr sv. Vojtěcha. Utekl po vydrancování a zapálení Libice do Polska na dvůr Měška a jest jeho přítelem a teď zde zástupcem. On uvádí teď knížete na stolec otců jeho. Jak mu as v srdci je... tenkrát pobili Vršovci všecky jeho bratry na Libici... a dnes...

2. měšťan. A hle, vedle z druhé strany...

Zbyhněv. Biskup Thidag. Vrátil se hned po návratu Boleslavově z Polště a Soběborově z Bavor, kde dlel s Hemou kněžnou a mladými kněžici...

1. měšťan. A toho snese Ryšavec?

Zbyhněv. Dost nerad zajisté, ale musí. Z Německa dost se přičiňovali o biskupův návrat! Zvlášť Ekhard z Míšné o jeho návrat četnými listy naléhal. Na růžích sice ustláno nebude mít — ale povinnost je povinnost — úřad jest úřad... nějak to již půjde s pomocí Boží. Teď je dobře vidět jeho ryšavou Milost. Jak jest bledý...

2 měšťan. Zdá se mi, že se třese..

Zbyhněv. Divně se odrážejí ohnivé kadeře od jeho ssinalé tváře. Hned bych se pokřižoval... dobrota nehledí z těch strhaných tahů a z těch zakalených očí. Bojím se, až dozní hlahol slávy, že se vrátí staré, ale ne zlaté časy dřívější...

1. měšťan. A zase šlechta, a zase panstvo a měšťané a lid..

Zbyhněv. Vcházejí do hradu. — Tak jste viděli tu slávu — teď musíte již odsud. — Každou chvíli tu někdo bude a co s vámi zde...

1. měšťan. A to jdou všichni sem?

2. měšťan. Což nevidíš, že všecko jest přichystáno k slavnosti a k hostině? Pojď raději... S Pánembohem, strýčku, a pěkně děkujeme za podívanou a všeho vysvětlení... a ukázání...

1. měšťan. Však budem povídat doma... Až vám bude hučet v uších, jak o vás povíme, jaký jste to pán, jak to všecko znáte... a všemu rozumíte.

2. měšťan. Inu, moc hezké to bylo — ale při všem radosti po čertech málo. — Tak všecko divně zamlklé... Nevím, nevím...

Zbyhněv. Povídal jsem již — nic dobrého z toho nečekám. Ale jaká pomoc. S Pánembohem, sousedé! (Provází je ven a zajde s nimi.)

Výstup 7

Pausa. Vstoupí Kochan, za ním Tista.

Kochan (rozhlédne se kolem bedlivě). Jsme sami konečně. — Tenhle obrat jsem nečekal od Měška — Myslím, že jest v tom ruka Soběbora Slavníkovce Prohléd' vše a chce se mstíti za Libici na nás i na Přemyslovcích zároveň. Zná Ryšavce a ví, že není většího vlka nad něho. A jak si vykračoval po boku jeho, jako by říci chtěl: „Já ho udělal knížetem, já jej opět uvádím." — Ne, takhle jsem to nemyslel, já doufal a čekal, že přijde Chrabrý sám — my jedněmi dveřmi Ryšavce ven a on druhými nám jej přivádí...

Tista. Jak nám všem se povede, otče. Nevíš, jak mně tady nevolno.

Kochan. To víš — Ryšavec nezapomíná. Není nevolno jen nám, ale i Přechovi, Vitoši, Koldovi, Mutinovi — všem, kteří se účastnili povolání Vladivoje do Čech, toho nezapomene. I Kruvojovi volno není... Ale tomu to patří... otevře hrad staré bábě Hemě a mladým vlčatům Přemyslovým... ať si to odpyká...

Tista. Měl bych chuť, otče, než k stolu se zasedne, ujet na Motol.

Kochan. Nesmysl! Dlužno vyčkati, zůstat. Podvolit se okolnostem. Jít mužným čelem všemu vstříc. Ba, co dím — mužným, ne, drzým, hodně nestydatým. — Co na tom. Vyhnali jsme ho, dobře; vrátil se, dobře. A při tom hladký být jak úhoř. On také není bez viny a vláda jest vláda Což on ví... Ten Soběbor tu věčně nebude — odejde dnes nebo zítra — a s kým pak zas má co dělat než s námi? Vyhnali jsme ho jednou, proč bychom to neudělali po druhé? Nám je to jedno, kdo vládne v Čechách. Vlastně vládneme vždycky my a v tom je všecko... Jen to vydržet, jen to vydržet ještě pár let a hodíme si v kostky naposledy...

Tista. Divím se ti, otče, proč stále odkládáš a nač čekáš vůči Přemyslovcům. Kolikrát mohl jsi v dobách zmatků těch sáhnouti po vínku sám, ty sám, jediný!

Kochan. Vidím, že jsi má krev. Ale neříkej to tak hlasitě.

Tista. Nač čekáš? Ryšavec je nepříčetný, šílenec, vyvrhel lidstva — Oldřich je cele Němcům zaprodán matkou a biskupem — Jaromír jest mrzák a blbec — proč jsi nesáhl po vínku, Vršovče?

Kochan. Od kdy bude poučovat jehně bahnici, synáčku? Řekl jsem ti nemluv tak hlasitě... Starý

Kochan mnoho vydrží a sáhne po vínku, ale ne pro sebe, to pozdě již ... ale pro tvého Božeje ... rozumíš?

Tista. Ty myslíš... otče?

Kochan. To teprve bude všech sporů konec poslední! V obou rodů krvi smíšené ctižádost se uklidní takto jedině ... Jen trpělivost ... Jest více, býti otcem knížat, Tisto, než sám knížetem ... Věř zkušenému ... Pro to dítě všecko podnikám i snáším. — Ale dosti, sneseme i dnešek, bez jistého pokoření to nepůjde — ale spolkneme to, Tisto. — Proč bychom byli Vršovci. Jen drze, jak jsem pravil. — Až ti bude nejhůř, mysli na Květu, ne že jest jeho dcera, ale že bude matkou knížat, a mysli na své dítě, na Božeje, že bude knížetem. — Však dosti, zažeňme hloub v doupě ty plazy našich myšlenek a zámyslů — není pro ně dosti slunce ještě. — A ustupme, již se to vrací z kostela... A jak jsem ti řekl, jen drze, čím víc tím líp, jsme přece nejbližší knížete příbuzní! (Fanfáry, zvony, křik z ulice a nádvoří: „Ať žije Měšek! Soběbor!“ Málo jen „Ať žije Boleslav!“) Nu, slyšíš to?

Tista. To sláva Slavníkovce celkem...

Kochan. A Chrabrého — Ryšavec se tak z nouze na tom přihřeje ... Zde jsou ...

Výstup 8

(Do síně se hrne panstvo: Přech, Vitoš, Kolda, Zbislav, Kruvoj, Thidag, za nimi Soběbor a Boleslav III.)

Soběbor (vstoupí na trůn). Jménem pána svého, velkého knížete Boleslava Chrabrého, pána Haliče, Moravy, Bílého Chorvátska, uvádím tě, Boleslave III., znovu na trůn otců tvých slavné paměti. Jak již na evangelium v chrámě jsi přísahal, budeš věrným pána mého lénníkem a dodržíš všecky podmínky již dříve mnou a tebou sjednané. Budeš vládnouti spravedlivě národu svému a co hlavní si přeje můj vladař, jenž za tebou jest hotov státi s celou svou ohromnou brannou mocí proti nepřátelům všem, zapomeneš všecky staré křivdy a ústrky, které se staly ve všech dobách minulých, nebudeš živiti v srdci ani hněvu ani nepřátelství proti těm, kteří před rokem povolali proti tobě Vladivoje z Polska, odpustíš všem všecko, smíříš se se všemi, jako by nikdy ničeho nebylo mezi vámi.

Boleslav III. (v strašném boji duševním, trhaně a tiše). Odpustím všecko — smířím se se všemi — jako by ničeho nebylo mezi námi.

Soběbor. Otče biskupe — slyšel's to?

Thidag. Slyšel, vladyko.

Soběbor. Podej sem listy svatých evangelií, biskupe!

Thidag (blíží se s otevřenými listy). Zde jsou, vladyko.

Soběbor. Boleslave, vlož sem prsty tři a přísahej tu Bohu všemohoucímu a Svaté matce jeho, apoštolům božím, svatému Václavu i Vojtěchovi a všem svatým, že mstíti se nebudeš na nikom z těch, kdo sem povolali Vladivoje, na nikom z těch, kdo ti ublížili jakkoliv, jelikož ty jsi ublížil jim, že odpustíš všem všecko a smíříš se se všemi, jako by nikdy ničeho nebylo mezi vámi?

Boleslav III. (v hrozném boji duševním). Odpustím — smířím se... jako by ničeho nebylo mezi námi ..

Thidag. Polib svaté listy...

Soběbor. Zadrž ještě, otče biskupe... Třeba vysloviti se s celou určitostí: Vršovci to byli, kteří knížete vypudili a Vladivoje povolali... odpustíš jim a smíříš se s nimi? Předstup sem, Kochane ty a Tisto!

Boleslav III. (mezitím co tito předstupují). Ale to je přece zbytečné mezi příbuznými, vladyko... Viď, Kochane, viď, Tisto... Vždyť má mou dceru... a dal mi vnuka... Jak bych mohl...

Soběbor. Se mstíti, není-li pravda? Ale to jest výslovné přání Boleslava Chrabrého, máš před panstvem celým podati na znamení smíru ruce Vršovcům a tím smazati s mysli všecko, co před tím bylo. Máš začíti nový život. Kochane a Tisto, podejte mu ruce za celý svůj rod i za všecky, proti nimž se v něm staré křivdy bouří.

Kochan. Z duše rád, vladyko!

Tista. Můj otče!

Boleslav III. Ale to se přec rozumí samo sebou. Vždyť jsme příbuzní a přátelé... Díky, Kochane... Díky, Tisto...

Soběbor. Viděli jste všichni! Smíření všady a s všemi, otče biskupe!

Thidag (rozepne ruce k nebi). Svatá chvíle... kéž tě prodloužiti mohu na vždycky! Pro celé Čechy!

(Ze zadu ozve se slavný choral „Hospodine, pomiluj ny". Thidag podává knihu evangelií k políbení, nejdřív Boleslavovi III., pak Kochanovi, pak Tistovi, pak od Přecha začínaje všem županům a vladykům, všichni líbají knihu, tisknou si ruce a se objímají.)

Thidag Smír a odpuštění!

(Chorál mohutněji roste.)

Různé hlasy (stále rostoucí). Smír a odpuštění!

Thidag. Že tu není matka tvá, kníže, jak by teprve její srdce zaplesalo!

Boleslav III. (pošklebně). Smír a odpuštění!

(Chorál se vypnul k zvukové vichřici při slovech „Hojnost, pokoj v naší zemi — Krleš, Krleš, Krleš!" ... Mezitím opona padá.)

Jednání šesté.

Scéna:

Síň na Vyšehradě. Chmurná jizba, přepjata pavlánem na sloupech. V popředí stoly, křesla, podél zdí za sloupy pavlánu lavice, kůžemi zvěře pokryté. Na sloupech zbraně a znaky. Ve zdích kruhy na zatknutí pochodní. Na stolech příbory, konvice a číše.

(Vstoupí Boleslav III., před ním Lapka, vůdce stráže s hořící pochodní, již zatkne v kruh ve zdí.)

Výstup I

Boleslav III. Pojď a vyslechni mé rozkazy. Doufám, že jako posud vždy, na vlas je vyplníš. Kolik hostů sezváno jest na večer?

Lapka. Šedesát asi, zde jest seznam Tvou Milostí zhotovený, dle něho byli pozváni.

Boleslav III. Neomluvil se nikdo?

Lapka. Pan Kruvoj z Tuhoště nebyl na hospodě víc, odjel prý hned po slavnosti na Tuhošť.

Boleslav III. Musíme ho vyhledati tedy sami později. Dlužno súčtovati všecko a s každým. Kolik máš mužů tělesné stráže?

Lapka. Osumdesát, kníže.

Boleslav III. Přiber ještě 40, dva stačí na jednoho. Ostatní mužstvo skryj v komnatách k nádvoří přiléhajících. Osumdesáti obsaď hořejší pavlán této síně, jak dalece vejdou se, ať se přikrčí s luky a tesáky připravenými k sloupům a zábradlí. Ostatními obsaď veškeré schody a východy z hradu na nádvoří, pak všecky brány z hradu do města vedoucí. Jakmile budou všichni hosté zde, dáš spustiti mosty. Jak se objeví pan Kochan Vršovický a pan Tista, vypravíš hned dvacet mužů se smolnými věnci a dobrou výzbrojí do Motola, sám je povedeš, připlížíte se po tmě k dvorci, obklíčíte jej ze všech stran a naň uděříte. V zmatku, jenž nastane, vniknete do komnat, zbijete vše, co vám z čeledi Vršovců přijde do cesty, vrazíte do ložnice Tistovy, ušetříte jedině Květu, dceru mou, ale zmocníte se dítěte, to unesete, na odchodu zapálíte dvůr a tryskem se vrátíte na Vyšehrad. Zde já sám zatím ostatní vyřídím. Máš spolehlivého muže v své družině?

Lapka. Tůmu z Bykáně. Ruč m zaň vším. Znáš jej přece...

Boleslav III. Nevím odkud...

Lapka. On přece řemeslně opatřil Jaromíra v den svatby pana Tisty...

Boleslav III. Dobře. Pošli jej sem s třemi oděnci, ať dám jemu rozkazy pro Vyšehrad. Svoje znáš pro Motol, jdi — ale dítě živé přineseš, za to mi hlavou ručiti budeš.

Lapka. Postarám se o všecko.

Boleslav III. Dobře dlužno ukrýti muže stráže i vojsko, aby nevzbudili podezření u hostů. Snad by lépe bylo, kdyby se lučištníci vkradli do síně na pavlán zadními vchody, až bude pitka v plném proudu.

Lapka. Rozumím. Tůma to již obstará, Milosti. (Odchází, náhle se vrátí.) Ale odpusť, že se osměluji, napadlo mi...

Boleslav III. Mluv rychle — napadlo ti...

Lapka. Nač ukrývati úzkostně vojsko — může od počátku večera se tu probíhati volně, dle libosti. Což není dnes úterek masopustní, kníže?

Boleslav III. Ovšem, ale nerozumím...

Lapka. Přestrojíš je za maškary — mohou zprvu pobaviti ty, které později povraždí. Není tohle myšlenka? Mohou v přestroji svém dobře ukrýti zbraň a volně se pohybovati sálem i chodbami.

Boleslav III. Výborný nápad, ale času málo na provedení.

Lapka. Více než myslíš. Bude to okamžitě. Mezi maškarami se ztratí snadno ostatní lučištníci. Nikomu nebude to nápadné v den masopustního veselí.

Boleslav III. Zlatem ti zaplatím, provedeš-li to.

Lapka. Spěchám, uvidíš, že budeš spokojen.

Výstup 2

Boleslav III., později Tůma z Bykáně.

Boleslav III. Tak s všemi najednou súčtuji. Za Kruvojem zvlášť si dojedu a Tuhošť se zemí srovnám. Jen aby přijel pan tchán s panem zetěm. Z toho pelechu nesmí vyrůsti štír na vlastní můj rod. — Dobře, že v čas ne jednou podřekl jsi se, starý Kochane, vnuk tvůj nebude mým nástupcem nikdy. — Aj, tu jde ten Tůma z Bykáně. Příroda sama, jak vidět, jej vypravila ku každému druhu zločinu a neřesti... Pojď sem, ty synu Belialův...

Tůma (hrbáč příšerného vzhledu). Poroučíš, kníže?

Boleslav III. Budeš mezi pážaty a čeledí po čas večeře. Dáš pozor, by se nikdo nezdvihl a neodešel

před časem a budeš veleti ukryté stráži na pavlánu a za sloupy. Když bude po prvním přípitku, dám ti znamení tím, že osobně se vrhnu na Tistu, syna Kochanova. Vy všichni rázem vystoupíte ze svých úkrytů a začnete střílet s pavlánu do síně hodovní, kdož budou dole, vrhnou se s dýkami a noži na nejblíže stojící. Vše bude zbito a zvlášť pozor, by nikdo neunik'.

Tůma. Vše opatřím k tvé plné spokojenosti (Odejde.)

Výstup 3

Boleslav III. (sám). Již se blíží chvíle sladké pomsty! Hořká byla, pokud bez vyhlídky na úkoj rvala mou bytost veškerou, teď sládne pomalu každým okamžikem, kterým se blíží. (Přistoupí k oknu a dívá se dolů.) V šeru a mlze leží dole Praha, sta světel kmitá se ulicemi, vše se sjíždí a sbíhá k masopustnímu veselí — I mojí hosté mezi nimi — nevědí, že jim chystám opravdovou středu popeleční. — V nádvoří světla pochodní rostou, hlasy a kroky schodištěm se rozléhají a každou vteřinou jest chvíle pomsty mé blíž . . .

Výstup 4

(Vcházejí sluhové s pochodněmi, za nimi panstvo, sezvaní hosté. Vladykové, lechové, župani. Mezi nimi Přech, Kolda, Mutina, Vitoš, Zbislav a jiní uklánějí se knížeti a navzájem ruce si podávají a potřásají.)

Jednotlivé hlasy. Jasný kníže! — Zdaru a štěstí a veselosti! — Dobrého večera! — Veselé ostatky Vaší Milosti! — Buďte vítán, sousede!

Boleslav III. (mluví stále s pošklebkem). Těší mne, že jste vyhověli mému pozvání. Rád bych, abyste pamatovali na letošní vyšehradský masopust. — Hej, sluhové, nalívejte do pohárů — rychle a čile. — Vítám tě, pane Přechu, a tebe, pane Koldo, i tebe, Vitoši a Zbislave... Ale nevidím ještě milého Kochana s Tistou?

Kochan (právě vchází do dveří) Zde jsme, ó kníže. — Nevíš ani, jak veselo jest dnes v pražských ulicích.

Boleslav III. A zde bude ještě veseleji, pane tcháne... O to je postaráno.

Tista Dobrý večer, otče —

Boleslav III. Jak se daří Květě a Božeji?

Tista. Díky, otče, škoda, že ostrý mráz nedovolí — jinak by zde byli s námi.

Boleslav III. Nepochybuji — však i jim se výslužky dostane. — Buďte jisti, že nezapomenu dnes na nikoho a na nic. — Ale pijte, přátelé!

(Sluhové přinášejí mísy s pokrmy, jiní chodí kol a nabízejí, jiní dolévají. Z pozadí se vyhrne průvod maškar; primitivní zakuklení, několik mužů s falešnými vousy a vlasy vedou jiného za medvěda převlečeného a ověšeného hrachovinou na řetěze, píšťaly a dudy za ním. Medvěd se staví na zadní nohy a provádí groteskní skoky. — Všeobecný smích a hlučný hlasitý hovor. Toho využitkuje Kochan a mluví s Tistou, mezitím co Boleslav III. s ostatními hosty obchůzku medvědářů pozoruje.)

Kochan (mezi jídlem úkradkem.) Slyšel's?

Tista. (Táž hra). Ano, větřím nebezpečí.

Kochan. Vše tak podezřelé a násilné, tak nucené. —

Tista. A ty dvojsmyslné řeči, plné narážek....

Kochan. Ta výslužka — a to nezapomenu na nikoho a na nic. —

Tista. Jsme patrně v pasti.

Kochan. Což o nás. — Ale ta výslužka Květě a dítěti. — Mám světlo —

(Velký výbuch smíchu nad skoky medvěda, jemuž nabízejí píti z pohárů a jenž všem poháry na dno vyprazdňuje nebo do tváří jim stříká.)

Tista. Ty chceš?

Kochan. Překazím mu tu výslužku, Tisto. Starý Kochan provede jeden ze svých mladických siláckých kousků. — Můj kůň dokáže ještě něco... Musím býti na Motole dřív než výslužka Boleslava...

Tista. Ty myslíš...

Kochan. Nikdy mne mé tuchy nezklamaly — buď opatrný a hleď vyváznouti nepozorovaně za mnou. Zde se chystají příšerné věci, Tisto.

(Odchází nepozorován středem. — Vřava kol medvěda a skupiny jeho roste.)

Přech. Veselý patron...

Kolda. Nečekané překvapení tahle maškaráda a ten mumrej masopustní.

Tista (vstane od stolu a přiblíží se k skupině).

Boleslav III. (k němu přistoupí). Co říkáš tomu medvědovi, Tisto?

Tista. Ničeho, můj kníže.

Boleslav III. Víš-li pak, pane zeti, že jsou dva druhy medvědů...

Přech. Hnědí a bílí — ne?

Boleslav III. Ne — jiné dva druhy, pane Přechu. Jedni se dají voditi jako tento a druzí se nedají vodit vůbec. Dělej co dělej, a kdybys mu kruh železný nozdrou protáh', vésti se nedá a nedá. — Co bys řekl, k jakému druhu já patřím, Tisto?

Tista. Mluví z tebe masopust, můj kníže. — Jaké to srovnání, ty a medvěd!

Boleslav III. Ne tak docela špatné, pane zeti. — Jsem-li já medvědem, jste vy lechové, vladykové a župani medvědáři a vždy přijde na to, kdo s koho, synu Kochanův.

Tista. Nerozumím ti, pane...

Boleslav III. Snad se dá chvilku medvěd vésti, snad se dá přinutit i k sebrání pěkného kousku — jako tento zde — nebo jako já nedávno před biskupem a Soběborem, že? — Chudák medvěd — skáče na rozžhavených plátech, aby se tančit naučil, pánové (stále divočeji) — já prodělal ty rozžhavené pláty — jsou za mnou, ale nazapomenu jich — zdá se mi skoro na čase, aby začli tančiti medvědáři a ty přede všemi — ty, ty!

Tista. Co tě přepadá, kníže? Zapomněl's na přísahu na listy evangelia v rukou biskupových...

Boleslav III. Máš pravdu — zapomněl jsem to úplně. — Teď tancuj ty, vršovský medvěde! (vrazí meč svůj jednou ranou Tistovi do srdce). Tancuj, tancuj!

Tista (se skácí). Otče můj — ženo má... Boženi! Vrahu!

(Po ztrnutí, které následovalo skutku Boleslavově, zmatek, všichni vstávají a chtějí od stolů a hrnou se ke dveřím. V těch se objeví

Tůma z Bykáně s hořící pochodní v ruce a žene je zpátky. Medvěd odhodí brachovinu a vrhne se s nožem na nejbližšího vladyku, ostatní medvědáři tasí a vrhají se s meči, noži, partisanami na ostatní hosty. Křik a zmatek.)

Hlasy. Zrada! Jsme zaskočeni — vlákáni do pasti! — Pomoc! — Utíkejme! Ven! —

Boleslav III. Tak se braňte, baby!

(Všecko, pokud neklesá pod ranami drábů Boleslavových, hrne se k východu, odtamtud je odhání Tůma s hořící pochodní — prchající a couvající octnou se pod pavlačí sloupovou, která se náhle ozáří světlem pochodní. Všichni vzhlednou a vidí na pavlánu řadu lučištníkův s napjatými, namířenými luky do scény.)

Hlasy. Zrada! — Smilování, kníže... (mnozí klesají na kolena a zvedají ruce proti namířeným lukům, jiní zápasí s útočníky, v pozadí křičí Tůma, mávaje hořící pochodní). — Nikdo nevyjde odsud! Zpátky!

Boleslav III. (vyskočí na stůl s vytaseným mečem). Psi, psi, psi! — Teď víte, jak mi bylo na Motole, jak mi bylo na Vyšehradě, když jste přivedli na mne Vladivoje, jak mi bylo, když jsem musil pokořiti se Soběborovi! — Teď se to obrátilo. — Teď je na vás tancovati! — Tak, na kolena a vy tam nahoře — spusťte tětivy.

(Lučištníci spustí, změt a klubko lidských těl pod pavlánem svíjejících se a klesajících v smrtelném zápasu.)

Hlasy. Vrahu! — Bídníku! — Kaine! Má ženo! — Mé děti! Běda — Hrůzo!

Boleslav III. Obsaďte východy a schodiště! — Myš nesmí odsud! Tůmo, dej sem pochodeň! (Stane se, jak velel. Lučištníci sejdou s galerie a ohradí vše vchody a schodiště. Boleslav vezme pochodeň a jde mezi mrtvými, raněnými a umírajícími, kopne do těla Tistova, některým obrácí tváře a svítí na ně.) Tisíc hromů! — Není zde Kochana! (Vrhne se na Tůmu z Bykáně.) Jak jsi hlídal východ ze síně? Pse! bídný pse, — ty mi odchod jeho draze zaplatíš

(Mezitím co hrdlí Tůmu a s ním se potácí, až oba se zhroutí na hromadu mrtvol, opona spadne.)

Proměna.

Scéna:

(Síň na hradě Dobeníně blíže pomezí českého. Síň jest zároveň předpokojem ložnice oponou zastřené. Stůl na pravo, naproti vchodu do ložnice, pokryt listinami, plány válečnými, dvě konvice a číše. Hlavní vchod středem. Na pravé straně v pozadí za stolem veliký krb, v kterém jasný oheň plápolá.)

Výstup 5

(Z pravé strany vejde po krátkém zatroubení zvenčí české poselstvo, vedené Kochanem v plné výzbroji, proti němu vystoupí z ložnice Soběbor.)

Kochan, Soběbor.

Soběbor (jde vstříc Kochanovi a ruce si podají). Zdar s tebou, Kochane!

Kochan. I s tebou! Došly, doufám, všecky listy naše?

Soběbor. Došly, ale přes to dobře děláte, že osobně se dostavujete. To rád uvidí kníže.

Kochan. Jak smýšlí vůči nám?

Soběbor. Myslím, že dobře. Vidí rád, že sami jej uznáváte za nejlepšího rozhodčího vašich sporů. Víš, že nevražil na vliv německý při dvoře Přemyslovců.

Kochan. Jak o Ryšavém smýšlí — byl mu vždy nakloněn...

Soběbor. Byl — není však více po tvých zprávách. Dnes lituje, že jej dosadil na trůn a vás přinutil k poslušnosti.

Kochan. Mohu mluvit s knížetem?

Soběbor. Okamžitě. Přehlíží vždy časně z rána osobně tábor. Vše musí viděti na vlastní oči. Kochane, to jest jiný vladař! Věř, že by si Čechy oddechly pod jeho žezlem.

Kochan. O tom nutno uvažovat. Zatím prosíme, by zbavil zemi netvora a tyrana.

(Z dálky hudba.)

Soběbor. Od pádu Libice žiji, Kochane, při jeho dvoře a lepšího jsem pána nepoznal. Však zde přichází — sám se přesvědčíš.

Výstup 6

(Vejde četa obrojenců, za nimi Boleslav Chrabrý v plném brnění, za ním opět četa stráže. Všichni se hluboce kloní. Soběbor předvádí Kochana a ukazuje české poselstvo.)

Boleslav Chrabrý, předešlí.

Soběbor. Poselstvo z Čech, můj kníže! Pan Kochan Vršovec..

Boleslav Chrabrý. Jsme staří známí z Čech již před lety. Nejednou jsme spolu o Čechy si kostky hodili.

Soběbor. Teď příležitost, hodit naposled...

Kochan. Jen o tvou záštitu a podporu jdeme prositi, velký kníže!

Boleslav Chrabrý. Nu, jsem upřímný. Něco za něco. (K Soběborovi.) Vem si ostatní poselstvo na starost, pane Soběbore, pohosť je dle možnosti — já si promluvím s panem Kochanem

Soběbor. Pojďte, pánové! (Ukloní se knížeti a odvádí české posly.)

Výstup 7

Boleslav Chrabrý, Kochan.

Boleslav Chrabrý. Tak sedni, pane Kochane, jakobys při dvoře mém v Přemyšlu byl. (Nalévá do číší

a přistrčí podnos Kochanovi.) A napij se jako já! (Učiní hluboký doušek.) Tak, to chutná po ránu, po dvouhodinové obchůzce táborem. (Usedne do křesla.) A nyní vypravuj, co na srdci máš za celé Čechy i za sebe.

Kochan (zvednuv pohár). Bůh žehnej výsosti tvé, pane přejasný, a zdravím tě dař do šedin! Listy moje nepověděly, tuším, s dostatek, proč přicházíme. Tenkrát v Čechách jde o boj poslední proti Ryšavci.

Boleslav Chrabrý. Máš pravdu, Vršovče. I mně jde již za nehty ta zbytečná tahačka o Čechy. Mohu říci, že zklamal jsem se v Ryšavci důkladně. Zprvu zdálo se mi, že jest v něm aspoň něco z velkých vlastností děda a otce, dnes přisvědčuji tobě, že to vyvrhel lidstva a spustlý ničema. Sobecký tyran a podlec největší. Víš, dělal jsem vše, abych vás usmířil a rody vaše s ním, když jsem jej dosadil proti Oldřichovi a Jaromíru na trůn otcovský. Tenkrát jedno jsem při něm ještě ctíti mohl, jistý sklon v jednání státním k Slovanstvu; i mně byla tato vlastnost vítána jako protiváha choutek německých, ode dávna Čechy ohrožujících. Jen proto jsem při něm stál. Ale listy tvé o nových jeho ukrutnostech vypravující vyrvaly z duše mé tu poslední špetku náklonnosti k němu.

Kochan. Ach, ukrutnosti, můj kníže! To jest již bohopusté řádění, v kterém si libovali vzteklivci

starého Říma císařského. Teď již v davech dáví a vraždí a nikdo jist není před ním. Mstí se na všech, o nichž se domnívá, že Vladivoje do Čech povolali

Boleslav Chrabrý. Šel si pro smrt do Čech, ubohý Vladivoj...

Kochan. Upil se, pane, trápen žízní neutuchající. Myslilo se v Praze, že Boleslav prchaje před ním otrávil všecky zásoby vína na hradě, čímž věčnou žáhu mu připravil

Boleslav Chrabrý. Nevěřím — Vladivoj stejně již v Polště trpěl touto chorobou Leč zpátky k Ryšavci, pane Kochane. — Ty pravíš tedy, že to netvor v lidské podobě...

Kochan. Ó, vezmi vlastnost každé líté šelmy; slij tygří vztek s pardala úlisností, přidej zvrhlost hyeny s neúctou ke všemu, co svatým jest člověku, přimíchej býka nepodajný vzdor ku chlípnosti kance a vše to podšij drzou smělostí nestoudné krysy a nemáš ještě Ryšavce celého. Neměl bys zapomenouti na zbabělý zaječí strach před ranou a smrtí, na lakotu a hamižnost, hrabivost, prostý nevděk a neuznalost vůči všemu a všem.

Boleslav Chrabrý. Pak ovšem je tvoje vlast k politování a dlužno vám pomoci. (Pomlčka.) Ale pokud sobě z vypravování krajana tvého Soběbora

připomínám, ty sám jsi, pane Kochane, zprvu Ryšavci přisvědčoval a stranu jeho podpíral.

Kochan. I já se klamal v něm jako ty, ač od mladosti jsem jej znal. Jeho nechuť i odpor proti panství Němců byly mi vždy milé a proto jsem i o jeho nastolení se přičinil, ba syn můj, Tista, dceru jeho Květu za choť pojal... tenkrát jsem doufal, kníže... silně doufal, že příští osudy Čech v slovanské svedu koleje, jak přáním bylo rodu našeho od jakživa proti takřka vrozené lásce Přemyslovců k Němcům a všemu, co s Němci souvisí. Ale Ryšavec zle zradil mou důvěru a jako otec jeho zbil a zhubil Slavníkovce, jichž poslední haluz, Soběbor, u tebe dosáh' nového štěpu, tak Ryšavec se pokusil o vyhubení rodu našeho — ale že my jsme Vršovci, to zapomenul.

Boleslav Chrabrý. Váš celý rod že vyhubiti se pokoušel?

Kochan Smutně proslulým, ó, kníže, stal se letošní masopust na Vyšehradě. Zvou jej obecně krvavým Tenkrát upevněn znovu v moci, a na trůně otců, tvou milostí, sezval veškeré panstvo na Vyšehrad; my tebou skonejšeni a smířeni přišli do jednoho muže a bezstarostně se oddali veselí ostatkův. Tu sotva se trochu rozproudilo veselí, začal řeči plné

jedovatých narážek. Sám pravil Tistovi, že pošle výslužku dceři své i dítěti jejímu. Z toho jsem čerpal podezření a nepozorovaně jsem se vykradl ze síně, sedl na koně a v šíleném trysku se hnal k Motolu, abych předešel jeho katany. Podařilo se mi to, ač kůň klesl přede dvorcem pode mnou pěnou pokrytý. Ale já tam byl dřív, zburcoval chasu a celou noc byl na stráži u dcery a dítěte. Ve čtvrt hodině byli katani Ryšavce za mnou a bušili na vrata. — Odpověděno jim deštěm střel — couvli, ale házeli smolné věnce na střechy stodol a hospodářských srubů, na štěstí nesvedli ničeho, v hustém sněhu uhasínaly smolné víchy syčíce. K jitru odtáhli. Ale na Vyšehradě mezitím zahájil Boleslav strašlivou řež. Náhle, než se kdo nadal, probodl Tistu, syna mého a zetě svého. Skutek jeho byl znamením v maškarádě zúčastněným jeho pacholkům a náhončím. Kolem se již rozpoutala řež a vraždění rodu našeho. Přes čtyřicet osob Vršovců zůstalo mrtvých v síni, kde stěny nesou posud krvavé stopy rukou po záchraně tápajících a v zmatku dvéře i okna k útěku hledajících. Zbytek těch, již se zachránili v tomto krvavém masopustě, sešel se téže noci na tvrzi v Motole, odkud poslali jsme tobě první list prosebný. Teď víš všecko. — Ó, kdybys byl mého syna znal, chápal bys bolest mou i pomsty

volání od noci té v hloubi srdce neutuchující! A tak nejen v nadějích svých oklamaný muž, nýbrž i o jediného syna oloupený otec klečí před tebou a objímá tvá kolena s prosbou v pláči: Pomsti, velký kníže, pomsti mého syna, pomsti jej za všecky, jež utratil ten netvor, za všecky, jež utratí ještě, než v cestu se mu postavíš, jak anděl s mečem plamenným! (Klesne a objímá kolena Boleslava Chrabrého.)

Boleslav Chrabrý. Vstaň, pane Kochane. — Ctím tvou bolest a spolu ji cítím. — Udělám vše do krajností. — Mluvme spolu upřímně, ležíť mi na srdci budoucnost Čech jako tobě. — Osvobodím vás od Ryšavce — ale mám své podmínky, od nichž ustoupiti nemohu. Dím to hned otevřeně. Nemohu než za jedinou cenu. — Otázka tvé osobní pomsty souvisí těsně s tím ostatním celkem. — Mluv upřímně, pane Kochane. Co soudíš o budoucnosti vlastního národa?

Kochan. Věřím v tento lid, kníže, síla jest v něm nezdolná a nesmrtelná. Žel, že země jest výspou Slovanstva poslední, o kterou narážeti bude příboj Německa do věků. — Víc říci nemohu.

Boleslav Chrabrý. A Přemyslovci?

Kochan. Rod náš volbu Stadického zemana od Libuše kněžny vždy za největší neštěstí považoval.

Boleslav Chrabrý. A co soudíš o Jaromíru a Oldřichovi?

Kochan. Dosti je odsuzuje, že od nastolení Ryšavce při dvorech německých se potloukají, žebrajíce o pomoc úhlavní své nepřátele. Jaromír jest neškodný — slabý, ubohý kleštěnec — Oldřich jest divoch, žel, že němčinou prosáklý do kosti, vše to matky Hemy dědictví a pražských, vlastně saských biskupů.

Boleslav Chrabrý. A vaše šlechta?

Kochan (hrdě). My? — My držíme v rodině své jediní velkých otců dědictví. V nás záští k Němcům neuhaslo a viděl's, jak vždy jsme se k vám utíkali v každé nehodě. — Bratr bratru když nepomůže — kdo má mu pomoci?

Boleslav Chrabrý. A lid?

Kochan. Lid — znáš vlastní lid, kníže — horš tvého náš není.

Boleslav Chrabrý. Slyš, Kochane! Učiním všecko. Na stížné listy vaše pozval jsem Ryšavce na Dobenín k společné úmluvě.

Kochan. Jej? — Sem?

Boleslav Chrabrý. Zajisté! Zval jsem jej přátelsky a tak jej uvítám. Ostatní a další samo se vy-

vine. — Ty myslíš, že jest nové vlády naprosto neschopný?

Kochan. Sám jsi to uznával před chvílí.

Boleslav Chrabrý. Kochane, nedostanu-li Čechy nyní.

Kochan. Pak ovšem jich nedostaneš nikdy.

Boleslav Chrabrý. Vidíš — i to cítím. — Ale řekl jsi, jak jest divoký a neurvalý...

Kochan. Nepříčetný jest jediné pravé slovo.

Boleslav Chrabrý. Vystupuje násilně?

Kochan. Vždy dlužno se míti na pozoru, kníže. Mlátí kolem sebe jako poraněný tur.

Boleslav Chrabrý. Dobře — vše bude opatřeno. On přijde.

Kochan. Smím zůstati?

Boleslav Chrabrý. Prosím o to. — Vstup za oponu ložnice mé a vyčkej. — Soběbore!

Výstup 8

Soběbor (vstoupí). Kníže...

Boleslav Chrabrý (šeptá mu do ucha, Soběbor přikývne a postoupí ke Kochanovi).

Soběbor. Pojď, Kochane!

Kochan. Můj Tisto, pro tebe! (Odejde za oponu, Soběbor spustí její dvě polovice, jde do středu komnaty, otevře dvéře prostřední a kyne do chodby, objeví se lučištníci, Soběbor odvede jich šest za oponu, kde dlí Kochan, druhých šest postaví ke krbu.)

Výstup 9

Boleslav Chrabrý. Teď jsou Čechy mé, neb nikdy. — Má pravdu Kochan. V tom lidu jest síla nezdolná a nesmrtelná — jen knížat potřebuje větších a silnějších. (Nalije si a pije.) Z Vršovce mluví záští rodové, sleduje cíle osobní pomsty především — to je lidské, ale dlužno kořistiti z toho.

(Dole zatroubení na roh.)

Soběbore! — co to znamená?

(Troubení se opakuje.)

Dlužno jednat rychle a opatrně. Sebe menší ztráta času je teď nenahraditelná. — Rozumím, mne by rád Němec užíval jako jazýčku na váze — ne, jsem raději závažím. — Přemyslovcům nelze nijak věřiti — jsou sluhy Němců od jakživa — Ryšavec v tom lepší byl — ale co platno — dlužno zkrotiti divocha a šel mu. (Nalije se a jak obrátí se k lučištníkům) Hej, Jacku

(Jeden z lučištníků se obrátí k Boleslavovi, on mu do ucha šepce, Jacek přitaká a odejde, Boleslav hledí za ním s rukama na prsou skříženýma, Jacek se vrátí, nesa dvě krátké tupé železné tyče.) Vy druzí, obklopte jej, než tyče rozžhaví!

(Stane se, nové troubení.)

Soběbor (vejde a hlásí). Boleslav III. Ryšavý, české kníže.

Boleslav Chrabrý (vzchopí se a popojde ke dveřím). Jest vítán srdečně!

Výstup 10

(Vstoupí Boleslav III. s malou družinou, která se rozestaví u dveří.)

Boleslav III. Zdar, pane bratře!

Boleslav Chrabrý. I s tebou, české kníže!

Boleslav III. Přicházím s celou důvěrou na tvoje vyzvání.

Boleslav Chrabrý. A uvidíš, že jsem zasloužil té důvěry. Sjednáme vše brzy a jistě se lehce dohodnem. Buď vítán na Dobeníně, Přemyslovče! (Vezme se stolu číš a podává ji Boleslavovi, sám se též číše druhé uchopí). Připíjím na shodu naši, Boleslave!

Boleslav III. Z duše ti, Měšku, připíjím!

(Oba pijí.)

Boleslav III. Co ti zbrojenci zde? — Chtěl bych s tebou mezi čtyřma očima promluviti, kníže. — Pošlu své lidi pryč, pošli i své.

Boleslav Chrabrý. Co ti překážejí? Dobrého nepálí... jak se říká... Ale k věci. — Nechtějí tě poslouchati v Čechách, pane bratránku.

Boleslav III. Pošli pryč ty lidi. Nemohu přece mluviti před nimi.

Boleslav Chrabrý. A proč bys nemohl? Nemáš přec obtížené svědomí vinou. Jen kdo má svědomí vinou obtížené, štítí se svědků, Přemyslovče...

Boleslav III. Svědomí — obtížené? — Nevím. — Ale jdu sem na tvé vyzvání... Zdá se mi, že jsem obžalován —

Boleslav Chrabrý. Možná. Kdož ví, kde očekává nás mstitel náš, Boleslave.

Boleslav III. I ty se bojíš, mstitele? — Chápu — Proto ty stráže u krbu a u dveří. — Rozumím, pane bratře. — Jsme tyrani, hlídáni psy... Ale zapomínám, proč jsi mne povolal — co mi říci chceš?

Boleslav Chrabrý (přistupuje až k němu a dívá se mu

povně do očí). Proč jsi zabil Tistu Vršovce? — Zetě svého —

Boleslav III. (couvaje). Ty víš?

Boleslav Chrabrý. Proč jsi chtěl vyhubiti celý rod jejich, nejlepší a nejsilnější v celých Čechách? Kdo jsi mi? Ani člověk ne, nýbrž šelma nejlítější. Matku jsi vypudil a necháš ji žebrati po dvorech německých, biskupa Thidaga jsi na smrt pronásledoval, bratra Jaromíra při hostině dal vykleštiti a Oldřicha v parní lázni uškrtiti jsi kázal. — Není to pravda, Boleslave?

Boleslav III. Ano, to vše jsem učinil, ale já musel tak učinit — víš to sám nejlépe — co je to moc a trůn — co je to, získat je a udržet za cenu jakoukoliv. — To vše si zodpovím.

Boleslav Chrabrý. Dobrá. — Získal's a držel's trůn. — Ale jak? Ptej se županů a vladyků svých, jak jsi vládl, kolikrát jsi svolal sněm po otců návyku? — Cos nechal sobě líbit příkoří od Němců a všech zpupných sousedů? A platil's, platil berně, které již otec tvůj neplatil. A co tvůj lid? — Nevím ani, kolik životů lidských máš na svědomí, Přemyslovče. Odpověz k mým obžalobám, co vysvětlíš, co vyvrátíš, co omluvíš?

Boleslav III. A co bych vyvracel a omlouval neb vysvětloval? A komu? A k čemu? Jsem šelmou v tvých očích, jako jsem byl jí v očích své báby i matky i biskupa Thidaga i bratří svých. Jsem Ryšavec, jsem znamenaný — dobrá — jsem netvor, jak tomu chcete. — Co jsem dělal? — Hájil svůj trůn, jenž právem mi připadl po smrti otcové — chtěl jsem jej pro sebe — čekal jsem naň celých dvacet let — nejsem dítě, Měšku. — Bil a rval jsem se o své právo — to je tedy zločin. — Jsem zlý, pravíte, dobře, ale člověk musí býti zlým, není li kol něho dobrých a silných, nýbrž jen dobrých bab a podlých jako má bába i matka i celý můj rod. — Já byl tedy zlý. Co chcete od zlého? Já byl všeho schopen. Nebylo zločinu, který by mi zůstal vzdálen neb docela cizí. Já sváděl ženy svých županů, někdy i dcery, dívky z lidu napořád, já srazil každého, kdo se mi postavil do cesty — já vyhnal biskupa — já chtěl odstranit a odstranil též bratry — já se smířil s Vršovci, a to byla má chyba a vina největší, já dal vlkovu mláděti svou tichou ovečku pro tu myšlenku, aby svoji se pářili se svými a ne cizozemci. To jest všecko — víš ještě něco, Měšku!

Boleslav Chrabrý. Já ne — snad tvůj obžalobce.

Boleslav III. Můj obžalobce — kdo jest jím — a kde jest můj obžalobce?

Boleslav Chrabrý (směrem k oponě). Tam!

(Opona se rozhrne, vystoupí Kochan, postoupí a hledí upřeně v tvář Ryšavcovu.)

Kochan. Přicházím přímo z masopustního veselí, pane spolutcháne

Boleslav III. (tasí meč). Já třeba opozdĕně, popeleční středou ti odpovím! (Vrhne se na Kochana, jest však zadržen ze zadu.)

Boleslav Chrabrý. Jacku — konej svou povinnost!

Jacek. Jdem, pane náš!

(Dva muži postoupí od krbu, nesouce do běla roztavené tyče železné a postupují k Boleslavu III., jejž zatím lučištníci přes jeho odpor ze zadu svázali.)

Kochan. Co tomu říkáš? — Co se blíží k tobě? To Tisty oči jsou tak žhavé láskou ku dceři tvé a tvému dítěti, jež chtěl's zabiti v tu noc, kdy otce jsi probodl sám . . .

Boleslav III. To zráda, Měšku! — Tím se mi zodpovíš . . .

Boleslav Chrabrý. Jen Bohu — ale tobě nikoliv. — Vel, Kochane!

Kochan. Tu šelmu sražte k zemi!

Boleslav III. Bídáci!

Kochan. Blíž tyče — vidíš oči Tistovy?

Boleslav III. (velkým hlasem). Můj Kriste Ježíši

Kochan. Týž výkřik jednou k tobě zněl — zda víš — skrz třesky pohárů a přípitky?

Boleslav III. Máš pravdu, zněl — ó, ty se umíš mstíti, Vršovče!! — Tma — kolem tma — jsem oslepen — (řve). Můj Kriste Ježíši! (Sřítí se na zem na své okovy.)

Kochan. V mé osobě tvé všecky oběti u tebe stály, jako budou stát opět ve chvíli umírání tvého, netvore!

Boleslav Chrabrý (šlápne na šíj Boleslava III.). Jej do Polska zavezte a vrhněte v prvního hradu žalář nejhlubší, ať v samotě a tmách vše pyká tam, nebo není ani smrti tak hořké, jakou on zasloužil. (Obrátí se ke Kochanovi.) A nyní do Prahy!

